



POLJSKA

KRAKOV IN OKOLICA

OSNOVNE ZNAČILNOSTI, NARAVNE IN DRUŽBENE ZNAČILNOSTI

POLJSKA

OSNOVNE ZNAČILNOSTI

POVRŠINA:	312.685 km ²
PREBIVALSTVO:	38,5 mio, 124 preb/km ² rodnost 0,99 %, smrtnost 1,02 %
ŽIVLJENSKA DOBA:	72 moški in 81 ženske
MESTA:	Varšava 1,70; Krakov 0,76; Lodz 0,75; Vroclav 0,63; Poznan 0,57; Gdansk 0,46; Szczecin 0,41; Bydgoszcz 0,36; Lubin 0,35; Katowice 0,31 (metropolitansko šlezijsko območje 2,06 mio!)
DENAR:	zlot (PLZ)
BDP:	475 mld € (23.), 14.000 €/preb povprečna plača 750 € neto rast 3,1 % (2016 – 3. v EU!)
HDI:	36.
INFLACIJA:	0,7 % (2016)
ZAPOSLOVNA STRUKTURA:	kmet. 12, industrija 30, storitve 58% nezaposlenost 6 %
TRGOVSKI PARTNERJI:	izvoz: GER 26%, FRA 7%, GBR, TCH, ITA po 6% uvoz: GER 22%, RUS 10%, CHI 9%, ITA 6%, FRA IN TCH 4%
UPRAVNA DELITEV:	49 vojvodstev
VERSTVA:	katoliki (90%), pravoslavci (1,5%), protestanti (0,4%)...
PREDSEDNIK:	Andrzej Duda (2015-2020)
VLADA:	Beata Szydlo (2015–2019) Pravo in pravičnost (Kaczynski), Poljska skupaj (Gowin) – DESNOSREDINSKA, Solidarna Poljska (Ziobro) – NAC. KONS.
PARLAMENT:	Sejm (460 sedežev) Senat (100 sedežev) Zakon in pravičnost 234+57, Civilna platforma (Schetyina) 132+33, Kukiz'15 33+0, Modernisti (Petru) 31+0, Ljudska stranka 16+0, ostali in neodvisni 14+3.
TURISTIČNI OBISK:	okoli 17 mio (18. na svetu, 10. v Evropi) mesta (Varšava, Krakov...), zgodovinski kraji (Auschwitz), počitniška območja (Mazurija, Baltiška obala, Tatre, Sudeti...)

SIMBOLI



Belo-rdeča dvobarvnica je bila sprejeta po PSV. Bela simbolizira MIR, rdeča pa izhaja iz grba. Uporabljali so jo že v 13. stol., uradno pa sta postali državni barvi leta 1831.



Beli orel na rdečem polju je srednjeveški poljski simbol, ki se je do danes le malo (v komunizmu mu odvzamejo krono do leta 1993) spreminjal

HIMNA
Dabrowska mazurka

IME
Poleni naj bi pomenilo prebivalce polj.

POVRŠJE

Tri četrtine njenega ozemlja leži nižje kot 200 m. Obsežne severne ravnice (**Mazursko** na V in **Pomorjansko pojezerje** na Z– deli ju Visla) od več kot 500 km dolgi baltiki obali s številnimi otoki in lagunami, nizka **Osrednjepoljska nižina** in nad Šlezijsko kotlino na JZ sredogorski **Sudeti** (300 km dolgo gorovje ob Češki meji), ki se dvignejo do 1603 m (Snieżka). Južno od Visle se gričevja počasi dvigajo v **Zahodne Karpat**e, ki jih sestavljajo zaobljeni Beskidi (do 1725 m) in visokogorske Visoke Tatere (Rysy 2499 m).

MEJE

Rusija (Kaliningrad - 432 km), Litva (91 km), Belorusija (605km), Ukrajina (428 km), Slovaška (420 km), Češka (615 km), Nemčija (456 km).

PODNEBJE IN RASTJE

Poletja so dokaj topla (17-19°C), zima pa dolge in mrzle (-2 do -5°C) z najnižjimi T pogosto okoli -30°C. Količina padavin upada od Z proti V in od J proti S (z okoli 800 na 500 mm letno), Največ pa jih pade v Tatrah (okoli 1000 mm). Okoli 29% prerašča gozd (večinoma iglasti – smreke, jelke, breze), na nekultiviranih površinah v nižinah pa so resave, šotna barja in redki gozdi (bor, brinje). Proti V je rastje čedalje bolj stepsko. Naravno rastje je najbolje ohranjeno v **narodnih parkih** (Visoke Tatere, Puszcza Bialowieska...). Kmetijske površine zavzemajo 40 %.

VODOVJE

Največje reke so najdaljša **Visla** (*Wista* 1047 km), **Odra** (po njej teče Z meja (854 km) Warta (808 km), Bug (pritok Visle z 772 km). Vse tečejo v Baltičsko morje. Le v Beskidih je nekaj manjših vodotokov, ki spadajo v Podonavje in Podnjesterje ter črnomoško povodje. Reke so že stoletja plovne in so po njih prevažali predvsem poljsko žito in druge kmetijske pridelke za izvoz. Poljska ima skoraj **10.000 jezer** (le Finska jih ima več). Več kot 100 km² merijo jezera Šniardwy, Mamry (Mazurija); Lebsko, Dravsko (Pomorjansko). Imela so pomembno vlogo v zgodnji poljski zgodovini, ko so na njihovih otokih Poljaki zgradili prve trdnjave in hiše na kolih.

PREBIVALSTVO

Veliko večino prebivalstva danes predstavljajo Poljaki (98%), ki spadajo k zahodnim Slovanom. Poljski knjižni jezik se je razvil v 15. in 16. stol. Skromne manjšine predstavljajo Ukrajinci, Belorusi in Nemci – ki so najbolje organizirana manjšina (po 0,5%) ter drobci Slovakov, Rusov, Romov in Litovcev. K manjšinam lahko štejemo tudi **Šlezijce** (2%) in **Kašubijce** (slab 1%), ki so jih večinoma prištevali k Poljakom. V zadnjega pol stoletja je bila močna urbanizacija (60%). Velika katoliška večina (90%) prevladuje nad nekaj protestanti, starokatoliki, pravoslavci in judi.

ZGODOVINSKI PREGLED

Zgodovinska rdeča nit Poljakov je boj za neodvisnost od močnih zahodnih in vzhodnih sosedov. To simbolizira njihovo stoletno geslo »**NIE DAMY SIE**«, kar pomeni »ne damo se.« Poljska plemena so se naselila na ozemlju med Kruszico in Gnieznom in se prvič združila v 10. stol. pod vojvodo **Mješkom I.** (Piasti), ki leta 966 začne s pokristjanjevanjem. Njegov sin **Boleslav I. Hrabri** državo močno razširi in se 1025 okrona za kralja. Dinastija Piastov v 14. stol. izumre in Poljska izgubi Pomorjansko na severu (Nemški viteški red jo odreže od Baltika) in Šlezijo na jugu. Razpade na več vojvodin, ki jih združijo **Jagelonci (1386-1572)**, ki pa vladajo večnacionalni državi (obsega tudi Belorusijo, Ukrajino in del Prusije), kjer je bil najmočnejši poljsko-litovski del. Nastal je s personalno unijo v 16. stol, ko dosežejo položaj evropske velesile. Leta 1471 pridobijo še češko in 1490 ogrsko

krono, ki ju kasneje prevzamejo Habsburžani. Sprva hitro širjenje reformacije v drugi polovici 16. stol. zatrejo jezuiti. Po izumrtju Jageloncev je sledilo **volilno kraljestvo**, kjer so imeli vodilno vlogo plemiči (šlahta) s pravico veta (od 1652 **liberum veto**) in je bil kralj le marioneta, oblast pa anarhična. Zaton se začne na začetku 17. stol. s 35-letno vojno s Švedsko. Šibko Poljsko si leta 1772 razdelijo Rusija, Prusija in Habsburžani (Galicija), sledili sta novi delitvi 1793 in 1795, ki dokončno **izbrišeta poljsko državo** vse do leta 1918. Za kratek čas jo sicer obnovi Napoleon (Varšavsko vojvodstvo). Dunajski kongres ustvari ruskemu carju podrejeno Poljsko, ki se je nekajkrat neuspešno poskušala otresti ruske in nemške oblasti. Po zmagi nad Rdečo armado v letih 1920/1 se novonastala Poljska precej razširi na V in vključuje 1/3 Litovcev, Ukrajincev, Belorusov, Judov in Nemcev. Vnovič si jo razdelijo Nemci in Sovjeti leta 1939 in v DSV umre več kot 6 mio Poljakov (več kot polovica je bila Judov). Po DSV se njene meje pomaknejo daleč na Z v zameno za izgubljeno ozemlje na V, ki ostane pod SZ. Sovjetski nadoblasti so se poskušali večkrat upreti (najresneje leta 1980, ko gdanski delavci pod vodstvom Walense skoraj zrušijo komunistično oblast). Po valu stavk v letu 1988 zaradi hude gospodarske krize sledi nastanek opozicije (Solidarnost), ki na prvih svobodnih volitvah leta 1990 premočno zmaga (Walensa in Mazowiecki). Skupaj s Slovenijo je leta 2004 postala članica EU, že prej pa se je 1999 pridružila NATU. V zunanji politiki se v zadnjem času tradicionalno navezuje predvsem na ZDA.

GOSPODARSTVO

Nekoč izrazito agrarna dežela (rž, ječmen, pšenica, krompir, sladkorna pesa; prašičereja, govedoreja in ovčereja) se je po DSV industrializirala (jeklarstvo) s pomočjo bogatih nahajališč črnega in rjavega premoga ter bakrove, cinkove in železove rude, pa tudi nekaj žvepla, zemeljskega plina in nafte. Nekoč je bilo pomembno tudi ladjedelništvo (Gdansk), ostaja pa strojna, elektro in avtomobilska industrija. Velik domači trg je spodbudil tudi velike tuje investicije (okoli 14 mld €). Bila je edina država v EU, ki se je izognila svetovni gospodarski krizi po letu 2008 (velik notranji trg, nizek javni dolg, gradbeništvo, infrastruktura, zlot...). Danes je 6. največje gospodarstvo v EU (leta 2010 so prehiteli Nizozemsko) in zadnja tri leta beleži največjo gospodarsko rast (2009-11). V območju 12 novih članic EU je kar 40% največjih 500 podjetij poljskih. Največje podjetje po prometu je naftni koncern **PKN Orlen** iz Plocka s preko 12 mld €. Po številu zaposlenih pa vodi elektro podjetje PGE iz Lubina, ki ima skoraj 45.000 zaposlenih. Med tujimi podjetji je največji FIAT, ki je prevzel nekdanji Daewoojev obrat v Bielsko-Biali in Tychu, kjer danes izdelujejo FIAT 500 in Pando. V študiji OECD so Poljaki 2. najbolj delaven narod med 27 najbolj razvitimi državami. Je svetovno pomembna proizvajalka rži (2.), jabolk (4.), oljne repice (7.), zelja, srebra (8.), premoga, krompirja, jabolk (9.)...

IZOBRAŽEVANJE

Za osnovno namenjajo le okoli 0,8% BDP (večinoma je cerkveno), za višje pa 4%. Zgodovinsko so mu posvečali veliko pozornost (Krakov je imel knjižnico že v leta 1110). **Krakovska univerza** ke nastala že leta 1364 (2. za Prago v srednji Evropi). Prvo **praministrstvo za šolstvo** na svtu ustanovijo leta 1773. Po spremembah v letu 2009 je obvezen vrtec (mala šola) pri 5-6 letih in potem osnovna šola do 13 leta, ko opravljajo obvezen zaključni izpit, ki je merilo za vpis na srednje šole (gimnazije), ki so triletne (7-9 razred). Sledni nov zaključni izpit za vstop na **višje srednje šole** (3 letni liceji, 4 letne tehniške šole), ki jim sledi matura ter **visoko izobraževanje, magisterij in doktorat**. Na poljskem je trenutno 18 polnih univerz in 20 tehničnih univerz ter nekaj posebnih univerz (oziroma akademij) za medicino, ekonomijo, pedagogiko, teologijo, pomorstvo in umetnost. Izobraževanje je obvezno do 18 leta. Ocenjevanje v OŠ je podobno našemu, le da imajo ocene od 1 do 6. 67% učencev se uči angleško, 33% nemško, 13% francosko, 10% špansko, 6 % rusko in 4 % italijansko. V srednjih šolah sta obvezna dva tuja jezika.

DRŽAVNI PRAZNIKI

- 1. januar – NOVO LETO
- 1. maj – DAN DELA
- 3. maj – DAN USTAVE
- 11. november – DAN NEODVISNOSTI

delavni:

- 13. april – DAN SPOMINA NA POBOJ V KATYNSKEM GOZDU
- 2. maj – DAN ZASTAVE
- 9. maj – DAN ZMAGE
- 28. junij – DAN SPOMINA NA POZNANSKI UPOR 1956
- 15. avgust – DAN ARMADE
- 28. avgust – DAN LETALSKIH SIL
- 31. avgust – DAN SOLIDARNOSTI IN SVOBODE (v spomin na upor 1980)
- 14. oktober – DAN IZOBRAŽEVANJA (nekoč dan učiteljev)
- 16. oktober – DAN JANEZA PAVLA II.

VERSKI PRAZNIKI

- 6. januar – SVETI TRIJE KRALJI
- VELIKONOČNA NEDELJA IN PONEDELJEK
- BINKOŠTI – 7. nedelja po Veliki noči
- SVETO REŠNJE TELO IN KRI – 9. četrtek po Veliki noči
- 15. avgust – MARIJINO VNEBOVZETJE
- 1. november – VSI SVETI (dan mrtvih)
- 25. december – BOŽIČ
- 26. december – DRUGI DAN BOŽIČA

NEPOZABNO ROMANJE NA MORAVSKO IN POLJSKO – 5 DNI

**VELEHRAD–SVATY HOSTIN–SVATY KOPEČEK–OSWIECIM–CZESTOCHOWA –
KRAKOV – WIELICZKA – KALVARIJA ZEBRZYDOWSKA – WADOVICE
Z AVTOBUSOM / ŠTIRI NOČITVE, BREZ NOČNIH VOŽENJ / VSE VKLJUČENO**

Odhod: 27. april / četrtek - 01. maj / ponedeljek 2017

1. dan: Slovenija – Velehrad – Moravska / 700 km

Odhod avtobusa ob 04. uri izpred ŽUPNIJE KOSEZE. Vožnja skozi Maribor in Avstrijo na Češko oziroma Moravsko, kjer se ustavimo v najpomembnejšem romarskem središču na Češkem – VELEHRAD. **Ogled.** Bogoslužje. Pot nadaljujemo do vasice **SVATY HOSTIN**, mimo katere je včasih potekala stara Marijina božja pot. Ogled bazilike. Vožnja do kraja nastanitve. Večerja. Nočitev.

2. dan: Olomouc – Velehrad – Oswiecim / 350 km

Zajtrk. Ogled mesta **OLOMOUC**, ki sodi med najlepša mesta na Češkem. Sprehod med mestnimi znamenitostmi bomo začeli na Zgornjem trgu, ki ga krasijo renesančna mestna hiša, dve fontani in baročni steber sv. Trojice. Sledi ogled mogočne gotske cerkve sv. Mavricija. Po ulicah, ki jih obdajajo baročne palače in hiše patricijev, bomo prispeli do katedrale sv. Vaclava, ki jo zaznamuje 100 m visok zvonik. **Bogoslužje.** Nato se odpravimo na **SVATY KOPEČEK**, kjer stoji čudovita baročna Marijina cerkev, ki si jo ogledamo. Sledi vožnja na Poljsko v kraj **OSWIECIM / AUSCHWITZ**, ki je eno najbolj žalostnih obeležij druge svetovne vojne. Sprehod po kompleksu taborišča z lokalnim vodnikom (okvirno 3 h). Vožnja do kraja nastanitve. Večerja. Nočitev.

3. dan: Czestochowa – Krakov – Wieliczka / 300 km

Po zajtrku nadaljujemo pot v največje poljsko romarsko središče **CZESTOCHOWA**, kjer si na Jasni Gori ogledamo svetišče in podoba črne Marije in smo priča globoki vernosti poljskega naroda. **Bogoslužje.** Vožnja proti staremu kraljevemu mestu **KRAKOV**, kjer si ob prihodu v bližini ogledamo znameniti rudnik soli **WIELICZKA**, kjer boste očarani nad kiparskim mojstrstvom rudarjev, ki so tu kopali sol (vsi kipi so iz soli). Odšli bomo okvirno 135 m pod zemljo in si ogledali **NEBESA IZ SOLI**. Nastanitev v hotelu. Večerja in nočitev.

4. dan: Krakov / 70 km

Po zajtrku se odpravimo na grob Sv. FAVSTINE. **Bogoslužje.** Sledi ogled mestnih znamenitosti na griču Wawel, kjer si ogledamo: kraljevo plačo, katedralo,.... Sprehodimo se tudi do Jagelonske univerze. Danes mesto Krakov gosti okoli 65.000 študentov, ki samemu mestu dajejo prav poseben duhovni naboj. Nato se odpravimo na sprehod po poti poljskih kraljevih družin: Matejkov trg, obzidje z utrdbo Barbikon, Vrata časti, Sprehod nadaljujemo do Rynek trg, kjer stoji čudovita pokrita tržnica - Sukenice, ki vas bo v prostem času gotovo zvalila med svoje bogato založene stojnice; seveda pa sam trg krasi tudi čudovita Marijina cerkev, ki v svoji notranjosti skriva leseni gotski oltar - največji v Srednji Evropi; z zvonika cerkve pa se vsako polno uro oglasi pesem HEJNAL (trobenta), ki je meščanom oznanila tatarsko nevarnost.... Ob sprehodu po trgu boste začutili boemski utrip kraljevega mesta. **Seveda si med sprehodom po mestu ogledamo še nekaj sakralnih objektov, ki so pomembno zaznamovali življenje Janeza Pavla II.....** Med ogledi bo tudi nekaj prostega časa za samostojno raziskovanje mesta. Povratek v hotel. Večerja. Nočitev.

5. dan: Krakov – Kalvarija Zebrzydowska – Wadowice – Slovenija / 900 km

Zajtrk. Povratek proti domu. Sledi postanek na **KALVARIJI ZEBRZYDOWSKI**, ki je pod zaščito UNESCO. **Bogoslužje.** Po končanem ogledu in sprehodu sledi vožnja do **WADOWIC** (rojstni kraj Janeza Paula II). **Ogled rojstne hiše.** Čas za kosilo in pokušino »kremovk«, poljske juhe....« - **zaključno kosilo.** Pot nadaljujemo skozi Češko in Avstrijo v Slovenijo, kamor prispemo okoli 01. ure naslednjega dne.

ČASOVNICA

1. DAN 27. APRIL (ČETRTEK) 650 km

4.00 – odhod izpred župnije Koseze

4.00/12.00 – vožnja mimo Graza in Dunaja na Češko do VELEHRADA

12.00/14.00 – ogled Velehrada + maša

14.00/15.30 – vožnja mimo Otrokovic in Holešova do HOSTYNA

15.30/17.00 – ogled Svaty Hostin

17.00/18.00 – vožnja mimo Přerova do Olomuca

18.00/19.00 – nastanitev v hotelu

19.00/20.30 – večerja in nočitev v OLOMOUCU

2. DAN 28. APRIL (PETEK) 350 km

7.00/8.00 zajtrk

8.00 – odhod iz hotela

8.00/11.00 – ogled Olomouca + maša

11.00/12.30 – ogled Svaty Kopeček

12.30/15.00 – vožnja mimo Ostrave do Auschwitza

15.00/17.30 – ogled Auschwitza

17.30/19.00 – vožnja mimo Sosnowiec do Czestochowe

19.00/20.00 – nastanitev v hotelu

20.00/21.00 – večerja in nočitev v CZESTOCHOVI

3. DAN 29. APRIL (SOBOTA) 200 km

8.00/9.00 zajtrk

9.00 – odhod iz hotela

9.30/12.00 – **ogled Czestochowe + maša**

12.00/14.00 – vožnja do Wieliczke

14.30/16.30 – **ogled Wieliczke**

16.30/17.00 – vožnja do Krakova

17.00/18.00 – **ogled Krakova** (geto Kazimierz)

18.00/19.00 – nastanitev v hotelu

19.00/20.00 – večerja in nočitev v KRAKOVU

4. DAN 30. APRIL (NEDELJA) 70 km

8.00/9.00 zajtrk

9.00 – odhod iz hotela

9.00/10.30 – **ogled groba Sv. Faustine + maša**

10.30/11.00 – vožnja do centra Krakova

11.00/13.00 – **ogled Krakova** (Wawel – Rynek)

13.00/17.00 – prosto za kosilo in nakupe v Krakovu

17.00/18.30 – **ogled Krakova** (Rynek – Matejkov trg)

19.00/20.00 – večerja in nočitev v KRAKOVU

5. DAN 1. MAJ (PONEDELJEK) 850 km

8.00/9.00 zajtrk

9.00 – odhod iz hotela

9.00/10.00 – vožnja do Kalvarie Zabrzdydowske

10.00/11.30 – ogled Kalvarie Zabrzdydowske + maša

11.30/12.00 – vožnja do Wadovic

12.00/14.30 – ogled Wadowic

14.30/1.00 – vožnja domov

ITINERAR – 1. DAN

REKA MORAVA je 358 km dolg levi pritok Donave. Izvira pod Kralickým Snežnikom na češko-poljski meji v V Sudetih, teče proti J skozi Olomouc in se v Bratislavi izlije v Donavo. Porečje obsega 27.000 km². V svojem spodnjem toku je mejna reka med Češko in Slovaško, oziroma Slovaško in Avstrijo. Zaradi tanina iz gozdov, močvirij ob njenem počasnem toku ima posebno temno barvo. Hude poplave julija 1997 (tudi ob Odri) prizadanejo kraje od Olomouca navzdol (50 mrtvih...)

BRECLAV (25.000, slovi po keramiki, ime po vojvodi Bretislavu I. iz 11. stol., **Cerkev Naše gospe** (novogotska 1895-8, zgraditi jo je dal princ Janez II. Lichtensteinski, zanimivih je 200 različnih lokalnih vrst opek, ploščic in strešnikov).

HODONIN (25.000, domači kraj Tomaša Masaryka, ki mu je posvečen lokalni **muzej**, toplice)

MIKULČICE (2000, 3 km JV je **akropola** iz časa Vel. Moravske z ostanki 12 cerkva in 2500 grobov)

STRAŽNICE (**dvorec** v katerem je nacionalni etnografski inštitut, Južnomoravski skansen)

VESELI (11.000, **dvorec** iz 19. stol., z renesančnim jedrom in zametki iz 11. stol)

UHERSKI OSTROH (renesančni **dvorec** iz 16. stol. s knjižnico, galerijo in vinoteko)

KUNOVICE (6000, **letalski muzej** s 23 letali – pol domačih tovarna LET, ostala ruska)

UHERSKE HRADIŠTE (25.000, moderna **cerkev** Sv. Duha, aglomeracija s Stare Mesto in Kunovice, središče Moravske Slovaške z značilno folkloro, dom Jana Bate – vodil Bato 1932/65)

STARE MESTO (7000, **muzej Velike Moravske** z ostanki utrdbe in naselja)

NAPAJEDLA (8000, baročni **dvorec** iz 18. stol., **kobilarna** iz 1884 z znamenitimi angleškimi konji)

KANAL BATA (kanal dolg 58 km, ki ga je dala zgraditi tovarna Bata 1934-8 za oskrbo svoje TE v Otrokovicah z lignitom iz rudnika Ratiškovice, bil je del načrtovane vodne povezave Donave in Odre, danes obnovljena priljubljena turistična atrakcija od maja do oktobra, globok 1,5 m, imel je 14 zapornic (danes 13), opuščen v 60. letih in obnovljen 1996-2002 na sekciji Kromeríž-Hodonin)

OTROKOVICE (18.000, mesto zraslo z gumarsko tovarno Barum – del Bate, danes Continentala)

KROMERÍŽ (30.000, **center** pod zaščito UNESCO, »Atene« pokrajine Hana, zacvetel kot poletna rezidenca Olomouških škofov – **baročna palača** z izjemno umetniško zbirko: Titianovo Odiranje Marsiasa, prizorišče snemanja Formanovega Amadusa, Nesmrtno ljubljeno o Beethovnu)

HOLEŠOV (12.000, manerističen **dvorec**, zanimiva sinagoga v poljskem slogu)

BYSTRICE POD HOSTYNEM (8000, **grad Bystrice** iz 16. stol., mestni muzej, keramika)

PREROV (44.000, Komenský – šolal, doma iz okolice Uherskega Broda, pivovarna Zubr.)

ITINERAR – 2. DAN

LIPNIK (8000, leži ob starodavni jantarni poti, staro mestno jedro, 3 km JV ruševine gradu *Helfstyna* iz 14. stol., eden največjih na Češkem z 200 x 150 m, razširjen v 16. stol., 300 let v lasti Dietrichsteinov, branil pomembna *Moravska vrata*, ki so prehod med Sudeti in Karpati in ločijo porečji Odre in Donave, dolga so 65 km od Olomouca do Ostrave)

HRANICE (18.000, znane po najglobljem breznu na Češkem – 473 m, ki je najgloblje vodno brezno na svetu z vsaj 404 m globine, morda sega celo 1000 m globoko, češki potapljač Starnawski se je tu leta 2012 potopil rekordnih 225 m, tukajšnjo vojaško akademijo je končal Herman Potočník Noordung, življenje na njen pa opisuje Robert Musil v Zablodah gojenca Törlessa)

REKA ODRA izvira V od Olomouca, dolga je 854 km in teče skozi Ostravo, Wrocław, Frankfurt na O. in Szczecin, kjer se izlije v Pomorjansko laguno Baltika, skoraj 200 km predstavlja nemško-poljsko mejo, porečje obsega skoraj 120.000 km² (90 % na Poljskem, 2. najdaljša reka za Vislo), plovna je vse do mesta Kozle in Gliwicz (40 km kanal) in povezana s Sprejem

BILOVEC (7500, dom Petre Kvitove, zmagovalke Wimbledonu 2011 in 2014)

STUDENKA (10.000, dom praškega kardinala Tomaška, ki je bil eden vodij Žametne revolucije '89)

OSTRAVA (300.000, središče Moravske Šlezije, 3. največje mesto na Češkem, v urbani regiji živi 0,5 mio, zrasla na premožu in jeklarstvu (Rothschild), ki pa sta zadnjih 25 let izgubila pomen; pomembno kulturno – glasbeni festivali, izobraževalno – 2 univerzi in športno središče – SP v hokeju 2004 in 15, železarna Vitkovice je danes muzej)

BOHUMIN (obmejno češko mesto, ki je imelo nekoč predvsem poljsko in nemško prebivalstvo, danes pa ima močno romsko manjšino)

JASTRZEBIE-ZDROJ (90.000, danes premogovniško – od 1962 in nekoč zdraviliško mesto »Jastrebove toplice« od 1862, v 80. eno središč sindikata Solidarnost)

PESZCZYNA (25.000, klasicistična *palača Pless* z elementi gotike in renesanse, nekoč sedež vojvodine in družine Hochberg – lastnice Šlezijjskih rudnikov, danes muzej, velja za eno najlepših palač na Poljskem, med PSV v njej nemško poveljstvo na vzhodni fronti – Ludendorff, Hindenburg)

BRZESZCZE (12.000, ustanovijo ga Flamci v 15. stol., rudnik antracita od 1907, dom B. Szydło)

METROPOLITANSKA ZGORNJA ŠLEZIJA (konurbacija s 4,3 mio prebivalci – Katowice, Sosnowiec, Gliwice, Zabrze, Bytom; delno vključuje tudi območje Ostrave s 1 mio prebivalci na Češkem, premogovniško in industrijsko območje – jeklarne, kem. ind.). Katowice z okoli 2,2 mio prebivalci so 15. največja aglomeracija v Evropi – pred Varšavo, Dunajem in Prago).

TYCHY (130.000, pivovarsko mesto – Tyskie v lasti Belgijcev Inbew, zraslo po 1950, nekdanja tovarna FSM, ki je proizvajala »Bolho« je danes tovarna Fiat – Fiat 500, Ford Ka, Lancia Ypsilon, tovarna avtomobilskih motorjev GM)

SOSNOWIEC (220.000, 1871-1918 tromeja nemškega, AO in ruskega cesarstva, jeklarna)

SIEWIERZ (5500, *grad* krakovskih škofov 1443-1800, danes ruševina)

ITINERAR – 5. DAN

KETY (20.000, frančiškanski samostan od 1712, tovarna aluminija)

BIELSKO-BIALA (170.000, na meji med Šlezijo-Bielsko in Malopoljsko-Biala, slovel po suknarjih, brusih... tukaj je bil 600 let nemški jezikovni otok, dokler jih po DSV ne izženejo, dom skakalcev P. Fijasa in S. Hule)

BESKIDI (do 2000 m visok in 600 km dolg del Z. Karpatov v širiki okoli 60 km, ki tečejo v smeri Z-V od češko-poljsko-slovaške do ukrajinsko-poljsko-slovaške tromeje, zgodovinska meja med Ogrsko in Poljsko in ločnica med baltiškim in črnomorskim povodjem; večinoma so gozdanti in bogati s premogom ter že precej izčrpano železovo rudo, osrednji del na Poljskem je NP Babia Gora in Slovaškem zaščitena Horna Orava)

SKOCZOW (15.000, rojstni kraj mučenca sv. Jana Sarkandra †1620 v Olomoucu, območje Cieszynskih Vlahov, leta 1995 ga je obiskal papež Janez Pavel II. in imel mašo pred 200.000 ljudmi – križ)

CIESZYN (36.000, obmejno mesto ob reki Olza, do 1918 sedež Tešinskega vojvodstva, ustanovili naj bi ga trije bratje leta 810 in poimenovali po sreči, tu sta Marija Terezija in Friderik Veliki leta 1779 podpisala premirje, ki je končalo vojno za bavarsko nasledstvo, nekoč multikulturen: Poljaki, Čehi, Nemci, Judi, Madžari..., tu delajo desetletja najbolj prodajano poljsko slaščico vafle Princ Polo)

ČESKY TEŠIN (25.000, nekoč Z predmestje poljskega mesta, dvojezično, papirnica)

FRYDEK-MISTEK (57.000, dvojno moravsko-šlezjsko mesto ob Ostravici, gospodarski razcvet zaradi tujih vlaganj (Hyundai...) in domače industrije (pivovarna Radegast, tovarna slaščic Marlenka...)

PRIBOR (8000, rojstni kraj Sigmunda Freuda 1856-1939)

NOVY JIČIN (27.000, klobučarstvo od 1786, do leta 1945 večinsko nemško mesto)

KRAKOV – 760.000

Starodavna poljske prestolnica (1038-1596) je še danes kulturno središče Poljske. Njegovo ime izhaja iz osebnega imena KRAK (Grakch), ki naj bi bil vodja prapoljskega plemena Lehitov. Pomenilo pa naj bi krakovo mesto. Morda pa izhaja iz praslovanskega poimenovanja za hrast – KRAK, ki je bil sveto drevo. Ime se prvič omenja leta 1190, čeprav je mesto obstajalo že v 7. stoletju. Uradno ime mesta je »**kraljevsko glavno mesto Krakov.**«

Na območju Wawela so našli ostanke kamenodobnega naselja. Po **legendi** pa naj bi ga ustanovil Krak nad zmajevo jamo. Prvič se omenja leta 966 in prvi poljski kralj Miško I. ga je v 10. stol. zavzel iz rok Čehov. Okoli leta 1000 postane škofija in leta **1038 poljska prestolnica**. Pomembno trgovsko središče se zgradi pod gradom Wawel. Uničen je bil v **mongolski invaziji** (1241), ko obstane le Wawel in nato obnovljen. Leta 1257 je pridobil mestne pravice, a je bil že 1259 spet uničen v mongolskem napadu (odbijejo šele tretjega leta 1287, ker zgradijo novo obzidje).

Kazimir III, ustanovi univerzo (1364), na kateri je kasneje poučeval tudi Kopernik. Pomen mesta tako še naraste, ko leta 1430 postane član Hanse in sedež Litovsko-poljske države. Cvetela je cehovska obrt in trgovina s tekstilom. 15. in 16. stol. zato imenujejo **zlata doba** tako Krakova kot Poljske (cveti renesančna umetnost, tisk...). Ko Sigismund II. leta 1572 umre brez potomca jagelonska dinastija izumre in krono prevzamejo tujci. Pomen mesta začne upadati, kar pospeši švedska invazija in izbruh kuge (20.000 mrtvih). Leta 1596 se Sigismund III. (iz švedske kraljevske družine Vasa) **prestolnico preseli v Varšavo**. V mestu so se začeli naseljevati Judje – četrtr **Kasimierz**, ki so se ukvarjali predvsem s trgovino in financami (pred DSV jih je bilo 65.000).

Po zatonu v 17. in 18. stol. **Tadeusz Kościuszko** v Krakovu začne neuspešen poskus preprečitve razdelitve Poljske. Krakov priprade Habsburžanom leta 1794 kot sedež province Galicije. Za kratko postane zopet poljski pod Napoleonom (1809-13) in po dunajskem kongresu postane delno **svobodno mesto**. Leta 1846 si ga spet priključijo Avstrijci, ki pa Galiciji leta 1866 podelijo avtonomijo, ki omogoči razvoj poljske kulture (»poljska Meka«, »poljske Atene«). Na začetku PSV ga za kratko zasedejo Rusi, leta 1918 pa postane poljski. Med DSV v njem deluje Oskar Schindler, ki reši mnoge Jude (predstavljali so 20% prebivalstva). Mesto ni bilo huje prizadeto v vojni. Po DSV zgradijo največjo poljsko jeklarno v bližnji Novi Huti in mesto se industrializira. Predno je postal papež leta 1978 je bil skoraj dve desetletji mestni kardinal **Karel Wojtyła**. Mestno jedro je pod zaščito UNESCA od leta 1978 kot **prvo v Evropi**.

Glavne znamenitosti v njegovi okolici so:

- koncentracijsko taborišče Auschwitz
- rudnik soli Wieliczka
- narodni park Ojcow
- spominski grič Kościuszkemu

Najbolj znane **jedi** so BIGOS (enolončnica iz treh vrst mesa, zelja, ohrovta, gob in pikantnih klobas), BLINI (ribja juha), KAVIAR in KRAKOVSKI BISKVIT.

NAJVEČJE ZNAMENITOSTI

GLAVNI TRG**** - RYNEK GLOWNY

Za srednjeveške razmere ogromen trg (200x200 m) obkroža pravokotna mreža ulic, ki kaže na skrbno urbano zasnovo. Edina izjema je od trga starejša Marijina cerkev. Po eni izmed legend so **krakovski golobi** nastali iz vitezov vojvode Henrika, ki je dopustil njihovo preobrazbo v zameno za zlato, ki ga je poslal papežu v zameno za kraljevski naziv. Ker pa je zlato izgubil vitezi še vedno čakajo, da se bodo vrnili v človeško podobo. Druga legenda je povezana z gradnjo **zvonikov Marijine cerkve**, ki sta jih gradila dva brata zidarja. Ko je starejši dokončal severni zvonik je v napadu ljubosumja zabodel mlajšega in zvonik je ostal nedokončan. V kesanju se je nato ubil.



MARIJINA CERKEV** (gotika, 1221, konec 13. stol.-1397)**

Njeno uradno ime je **Cerkev vnebovzetja device Marije** (župnijska cerkev). Sprva so začeli graditi romansko, ki pa jo je nadomestila gotška bazilika z dvema neenakima zvonikoma. **Severni stolp** so povišali na 80 m leta 1478. Služil je kot mestni opazovalni stolp. Bogato s stolpiči okrašena konica ima nataknjeno poljsko krono. Vsako uro se oglasi znameniti klic s trobento - **hejnal**, ki ga opoldne prenaša poljski nacionalni radio (kot londonski Big Ben) in se konča sredi melodije v spomin na v grlo zadetega trobentača med mongolsko invazijo 1241. Poznobaročni **portal** je delo Italijana Placidija. **Notranjost** je bogato okrašena. Izstopajo **glavni oltar** (delo Veita Stossa z 200 pozlačenimi kipi, ki je najpomembnejši in največji gotški oltar v Evropi), baročna prižnica, marmornati oltarji in renesančni ciborij in grobnice.

PREDILNICA** - Sukiennice (Mosca 1555, 1875 – Prylinski)**

Znamenita renesančna predilnica je danes polna prodajaln, kavarn in restavracij je nadomestila pokrito tržnico, ki je bila prej na njenem mestu. V prvem nadstropju gosti **galerijo** s poljskimi deli iz 19. stol. (Matejko, Mihalowski). V predelavi so dodali »beneške« arkade, že prej pa je imela notranjo pasažo.



MESTNI STOLP* - Wieza Ratuszowa**

Do začetka 19. stol. je na glavnem trgu stalo več stavb. 70 m visok mestni stolp je edini preostanek, ki je spadal k nekdanji gotški mestni hiši, ki so jo porušili leta 1846. Zaključek stolpa je baročen. V njem je danes del mestnega muzeja, gledališče Ludowy in kavarna.

STARO MESTO***

Še danes predstavlja srce mesta, čeprav je njegova pravokotna zasnova nastala v 13. stol. Obkroža ga zeleni obroč parka Planty na mestu nekdanjega srednjeveškega obzidja.



ANINA CERKEV** (baročna, van Gameren, 1689-1703)**

Nadomestila je nekdanjo gotško cerkev, ker so v njej pokopali svetnika Jana Ketya. Pri njeni gradnji je sodelovala kopica italijanskih mojstrov. Velja za **najlepšo baročno cerkev na Poljskem**. Najlepši deli so njen **glavni oltar** (Fontana 1695-1703), ki prikazuje devico Marijo, Jezuščka in sveto Ano ter **relikvarij Jana Ketya** v sarkofagu, ki ga podpirajo štiri figure, ki simbolizirajo štiri klasične fakultete krakovske univerze: teološko, filozofsko, pravno in medicinsko.

PARK PLANTY* (zač. 19. stol.)**

Srednjeveško obzidje (zgrajeni med 13. in 15. stol., ostal je le manjši del ob Florianski) so podrli pred skoraj 200 leti. Obkroža mestno jedro in nudi **najprijetnejši poletni sprehod**. V njem so številne čudovite fontane, klopi in svetilke. V njem so številni kipi (Želenski, Mickiewiczovih in Slowackijevih junakov, device Marije, Kopernika, Grottgerja in kralja Vladislava Jagelonskega).



POKOPALIŠČE REMU'H* (1533)**

Eno najstarejših judovskih pokopališč v Evropi. Vsebuje bogato s florističnimi in animalističnimi motivi okrašene nagrobnike – **matzeve** in sarkofage. Na vhodu je **zid žalovanja** za številne med DSV uničene grobove. Ostal pa je najpomembnejši **Remu'hov grob** (rabi - filozof in čudodelec), kamor romajo številni še danes. Po vojni so izkopali več kot 700 grobov.

MAJEV KOLEGIJ* (15. stol., neogotska prenova 1840-70)**

Najstarejša stavba Krakovske univerze (danes Jagelonska) je nastala z združitvijo več mestnih hiš. V njem so bile predavalnice in bivalni prostori profesorjev ter **Libraria** (nekdanja knjižnica v njej danes zaseda senat univerze in so portreti rektorjev). V 19. stol. je gostil univerzitetno knjižnico. Sledila je neogotska prenova in danes gosti **Univerzitetni muzej**, v čudoviti gotski **Veliki sobani** podeljujejo najvišje nazive in prirejajo slovesnosti.



WAWEL****



Starodavno naseljen grič je postal pomemben v času Boleslava Hrabrega in Kazimira Obnovitelja v 11. stol., ki sta ga naredila za središče svoje države. Največji del je bil zgrajen v 16. stol. s strani italijanskih renesančnih mojstrov. Kljub selitvi prestolnice v Varšavo so se na Wawlu ohranila kraljevska kronanja in pogrebi. Vseeno je začel propadati in avstrijska vojska ga je med 1795 in 1918 uporabljala za vojašnico. Sledila je intenzivna restavracija in srečna ohranitev med DSV.

KRALJEVSKI GRAD** (renesančen, 16. – 17. stol.)**

Bogata notranjost nas popelje v zlato dobo Poljske v 16. stol. Prikazane so tapiserije, kraljevske regalijske (kelih iz 11. stol.), zakladnica in orientalski predmeti (zaplenjeni turški šotor izpred Dunaja iz 1683). Začetki gradu so skrivnostni. Današnji grad je nadomestil romansko in gotško palačo (ostanek je **Kurza stopka** – kurji krepnelj iz časa Jageloncev). Severni del je najmlajši. Najpomembnejša dela sta **dvorana sejma** (spodnji dom) in baročna **ptičja dvorana**



STOLNICA** (gotška, 1020/1090/1320-64)**

Zgodovinsko najpomembnejša stavba v mestu je nadomestila starejši iz 11. stol. Postaviti jo je dal Vladislav Mali, da bi v njej hranili relikvije **Sv. Stanislava** (poljski zavetnik). Po zasnovi je enoladijska bazilika brez prečne ladje. Kasneje so dodali še nekaj kapel kar ji daje eklektičen videz. **Zvonik** krasijo 4 kipi poljskih zavetnikov (Stanislava, Vaclava, Kazimirja in Adalberta). Nad **vhodom** visijo kosti »starodavne pošasti«, ki bodo po izročilu s svojim padcem oznanile konec sveta, črka K

simbolizira Kazimirja Velikega, ki je stolnico dokončal. **Sigmundov stolp** vsebuje istoimenski največji poljski zvon (1520), ki tehta 11 t in ima premer preko 2 m. **Sigmundova kapela** je mavzolej Jagelonskih kraljev in renesančna mojstrovina (Berracci 1519-33). V njej so pokopani tudi drugi najpomembnejši Poljaki (pesnika Mickiewicz in Slowacki, kralj Jan Sobieski, narodni heroj Kościuszko, Poniatowski, Piłsudski in Sikorski – kot zadnja dva v 20. stol.).

OBZIDJE** (15. do 19. stol)**

Trije masivni obrambni stolpi dominirajo na Wawlovi panorami in datirajo v prelom iz srednjega v novi vek. V 17. stol. so dodali zemeljske nasipe. V naslednjem pa južno trdnjavo in obrečni del. Zadnje dodatke so pri preoblikovanju v citadelo dodali Avstrijci v sredini 19. stol

LEGENDA O ZMAJU

Krakovčane je nadlegoval strašen zmaj, ki je bival v votlini pod Wawlom. Premagal ga je bistri čevljarček, ki je ovco napolnil z žveplom, ki je zmaja tako močno zažejalo, da je popil toliko vode iz reke Visle, da je počil. Kralj Krak je za nagrado čevljarčku dal roko svoje hčerke.

DRUGE ZNAMENITOSTI

ZMAJEVA JAMA***

Priljubljena otroška atrakcija pod Wawlom s kipom legendarnega ogenj bruhajočega leva.

HIŠA MEDICINSKEGA DRUŠTVA* (1904)**

Neoklasicistična zunanost je v nasprotju z bogato art-nouveaujsko notranjostjo, ki je delo Stanislaw Wyspianskega. Kipi od živih barv v vitražih, svetlečih kovinskih dodatkov ...

MATEJKIN TRG***

Središče nekoč samostojnega Kleparza je danes severno predmestje ob železniški postaji. Na njem najdemo umetniško akademijo, Matejkin kip, Poljsko narodno banko, sedež Poljskih železnic, kolegijško cerkev Sv. Florijana in Barbikan ter številne elegantne meščanske hiše z začetka 20. stol.

BARBIKAN* (1499)**

Odlično ohranjeno okroglo utrdbo (nastala je za obrambo pred Turki), je nekoč obkrožal vodni jarek. Velja za najbolje ohranjen barbikan (vrsta utrdbe) v Evropi.

FLORIANSKA ULICA**

Vodi od Florianovih vrat do Glavnega trga je del nekdanje KRALJEVE POTI KRONANJA, ki so jo uporabljali tudi za kraljeve pogrebe. V hišah najdemo srednjeveške zidove in po njej je tramvaj zapeljal že leta 1881. Njen današnji izgled je dobila pred 100 leti.

CZARTORYSKI MUZEJ****

Srce zbirke je nabrala princesa Izabela Czartoryska (18. stol.). Najznamenitejša slika je Leonardova *Dama s hermelinom*, dosti pa ne zaostaja niti Rembrandtova *Pokrajina z dobrim samaritanom*.

PIARISTIČNA CERKEV (Bažanka/Placidi, 1718-28)**

Baročna z zračno in bogato rokokojsko fasado (1759) v severnem delu Starega mesta.

NARODNI MUZEJ (1934-89)**

Hrani poljsko umetnost 20. stol., opremo in orožje poljske vojske...

BAZILIKA BOŽJE MILOSTI (1999-2002)***



Moderna bazilika v okoržju Lagiewniki na ulici *Faustyny* sprejme okoli 5000 vernikov. Svetišče od leta 2000 kanonizirane Sv. Faustine so obiskali že trije papeži (Janez Pavel II. – 1997; Benedikt XVI. 2006; Frančišek I. 2016) in okoli 2 milijona vernikov na leto. Nekoč je bil tukaj nunski samostan (ustanovljen 1862, zgrajen 1891). Faustinine ostanke so sem preselili leta 1966 in kardinal Wojtyła je leta 1968 ustanovil njeno svetišče. Leta 1985 ga je razglasil za središče »*predanosti Božji milosti*« in po razglasitvi sv. Faustine za blaženo 1993 njeni ostanke počivajo na oltarju pod podobo Božje milosti (Adolf Hyla, 1944). Nad cerkvijo je 77 m visok razgledni stolp ob katerem je kip papeža Janeza Pavla II.

GROB SV. FAUSTINE (1905-38)****

Sveta **Marija Faustina Kowalska** je bila rojena kot Helena v Glogowiecu, SZ od Lodza, 25. 8. 1905. Bila je tretji od desetih otrok v revni in močno verni družini. Klic k veri je čutila že pri 7-letih. Po končanem šolanju je želela postati nuna, vendar so starši to njeno željo zavrnil in delala je kot gospodinja. 16-letna je prvič doživela videnje Jezusa, ki ji je naročil naj odide v samostan. Sledila je njegovemu klicu in odšla v Varšavo, kjer so jo zaradi revščine zavrnil v več samostanih, dokler se ni kot gospodinja pridružila kongregaciji sester naše milostne gospe, kjer je leta 1926 postala sestra Faustina. Najprej je delala in potovala po samostanih kot kuharica, dokler ni v Plocku zbolela. Leta 1931 je doživela novo videnje Jezusa v belem oblačilu z rdečimi in belimi žarki iz njegovega srca, ki jo je prosil naj postane apostolka Božje milosti in njen vzor. Naročil ji je tudi naj podobo božje milosti častijo le prvo nedeljo po veliki noči. Šele leta 1934 je šele Eugene Kazimierowski pristal, da upodobi njeno videnje. Zadnje nunske zaobljube je položila leta 1933 in poslali so jo v Vilnius, kjer je spoznala spovednika očeta Sopocka, ki mu je povedala za svoja videnja. Po pozitivnem psihiatričnem pregledu je močno podprl njena videnja. Želela je ustanoviti nov red Božje milosti, kar pa je bilo zavrnjeno in poslali so jo nazaj v Varšavo. Leta 1936 je zopet zbolela in se preselila v sanatorij Pradnik v Krakovu. Čaščenje Božje milosti pa se je vse bolj širilo, medtem ko je Faustino zdravje pešalo, tako da je 5. 10. 1938 umrla.

GALICIJA

Zgodovinska pokrajina na severnih obronkih Karpatov, ki je velika za okoli 4 Slovenije (80.000 km²). Na Z sega do Visle, na V pa polagoma prehaja v Ukrajino in Bukovino. Reka **San** jo deli na Z (spada k Poljski - Krakov, Tarnow, Przemysl) in V del (spada k Ukrajini - Lvov). Nekoč so mesta obvladovali predvsem nemški in kasneje judovski trgovci. Tukaj so nastale številne rudarske naselbine, kjer so kopali sol in premog. V 14. stol. jo Jagelonci priključijo k Poljski po stoletjih bojev z Rusi. Leta 1772 jo zavzamejo Habsburžani, ki ji (z izjemo republike Krakov od 1846) vladajo do konca PSV. Sledi priključitev k Poljski in sovjetska zasedba novembra 1939, ter nemška poletja 1941, ko iztrebijo Jude.

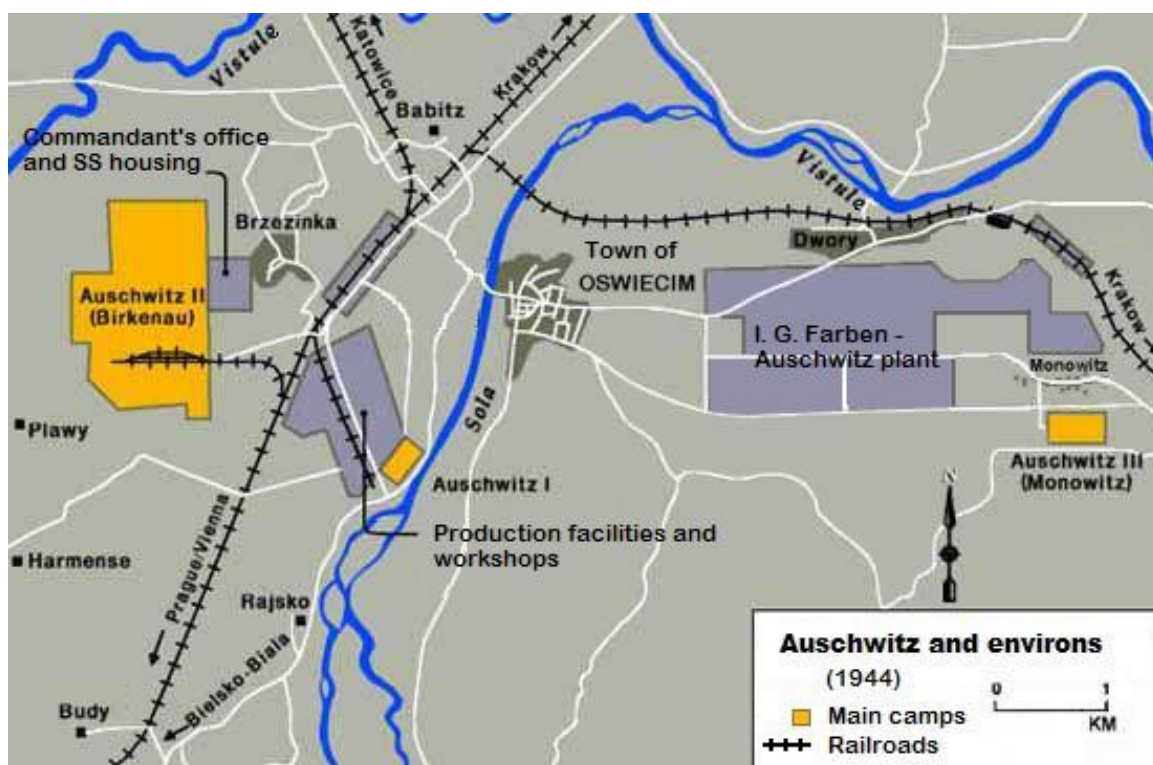
AUSCHWITZ/OSWIECIM – 40.000

Malopolsko mesto leži 50 km zahodno od Krakova. Stari del mesta je nastal ob reki Sola. Ime je najverjetneje dobilo po staroslovanski trdnjavi in se prvič omenja v 12. stol. Bil je pomembno srednjeveško trgovsko središče, ki so ga obvladovali nemški trgovci. Zlato dobo je doživel v 16. in 17. stoletju do 1655 in katastrofalne švedske invazije na Poljsko (pogorel). Od 1772 do 1918 je bil del habsburške Galicije in dvojezično nemško/poljsko ozemlje. V tem času je doživel več hudih požarov (1863, 1881). Danes je v mestu še vedno pomembna kemična tovarna Dwory (1500 zaposlenih, nekoč 15.000). Glavni mestni šport je hokej na ledu (Unia ima 8 naslovov poljskih prvakov).

KONCENTRACIJSKO IN UNIČEVALNO TABORIŠČE*****

Leta 1941 so nacisti zgradili veliko kemično tovarno IG Farben (tedaj največji kemični koncern na svetu iz katerega se po DSV razvijejo AGFA, BASF, Bayer in Sanofi). Ob njej so porušili več primestnih četrti in vasi na vzhodnem delu mesta (40 km²) ter izselili 17.000 domačinov (3/4 mesta). Dejansko je šlo za tri taborišča in še 45 manjših satelitskih taborišč:

- AUSCHWITZ I (od maja 1940; sprva koncentracijsko za poljske politične zapornike in od septembra 1941 tudi uničevalno, tukaj je napis »Arbeit macht frei« (cinično »delo osvobaja«)
- AUSCHWITZ II-BIRKENAU (največje uničevalno koncentracijsko taborišče, ki je delovalo od začetka leta 1942 do konca vojne)
- AUSCHWITZ III-MONOWITZ (delovno taborišče za prisilne delavce v tovarni IG Farben)



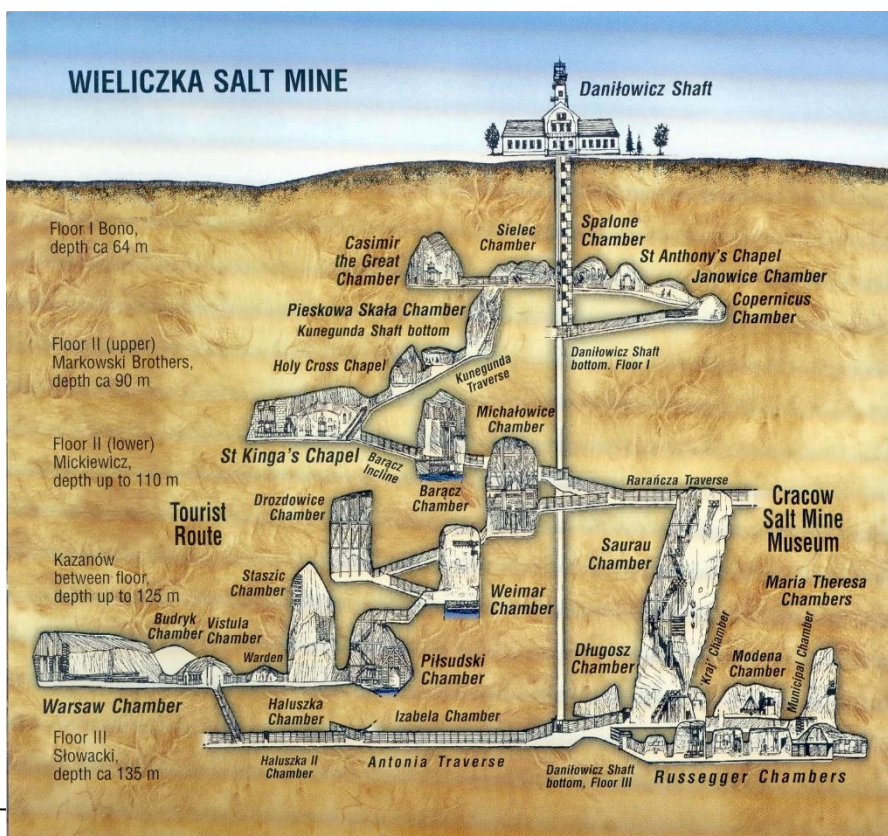
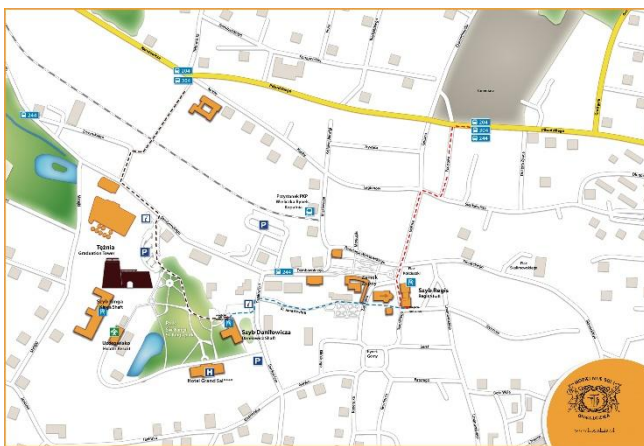
Tukaj so pobili najmanj 1,1 mio taboriščnikov (90 % Judov – petino vseh žrtev holokavsta). Poleg njih je bilo v taborišču še 150.000 Poljakov, 23.000 Romov, 15.000 Rusov ... in 2346 Slovencev. Večina je bila pobitih v plinskih celicah s plinom Ciklon B. V Auschwitz I so imeli eno v Birkenau pa 4 plinske celice, ki so bile narejene za do 2500 ljudi naenkrat. V taborišču je bilo hkrati do 100.000 ljudi. Ob prihodu je doktor smrt – Josef Mengele taboriščnike ločil na dve skupini (prisilne delavce in tiste namenjene za njegove medicinske eksperimente ter druge, ki jim je bila namenjena takojšnja smrt – otroci, starci, bolni in šibki). Poleg smrti v plinskih celicah (nacisti so jih novembra 1944 razstrelili, da bi prikriji zločine) je bil ostanek žrtev posledica lakote, prisilnega dela, bolezni, Mengelejevih poskusov in usmrtitev s streljanjem. Taborišče je vodilo 7000 esesovcev pod poveljstvom Rudolfa Hössa (usmrčen po DSV). Iz taborišča je pobegnilo 144 zapornikov in 7. 10. 1944 so esesovci krvavo zatrli upor zapornikov. Januarja 1945 so taborišče evakuirali («pohod smrti») zaradi približevanja Rdeče armade, ki ga je osvobodila **27. 1. 1945** (danes je to **mednarodni dan spomina na holokavst**). Leta 1947 so Poljaki ustanovili muzej in 1979 ga je UNESCO zaščitil kot svetovno kulturno dediščino.

WIELICZKA – 20.000

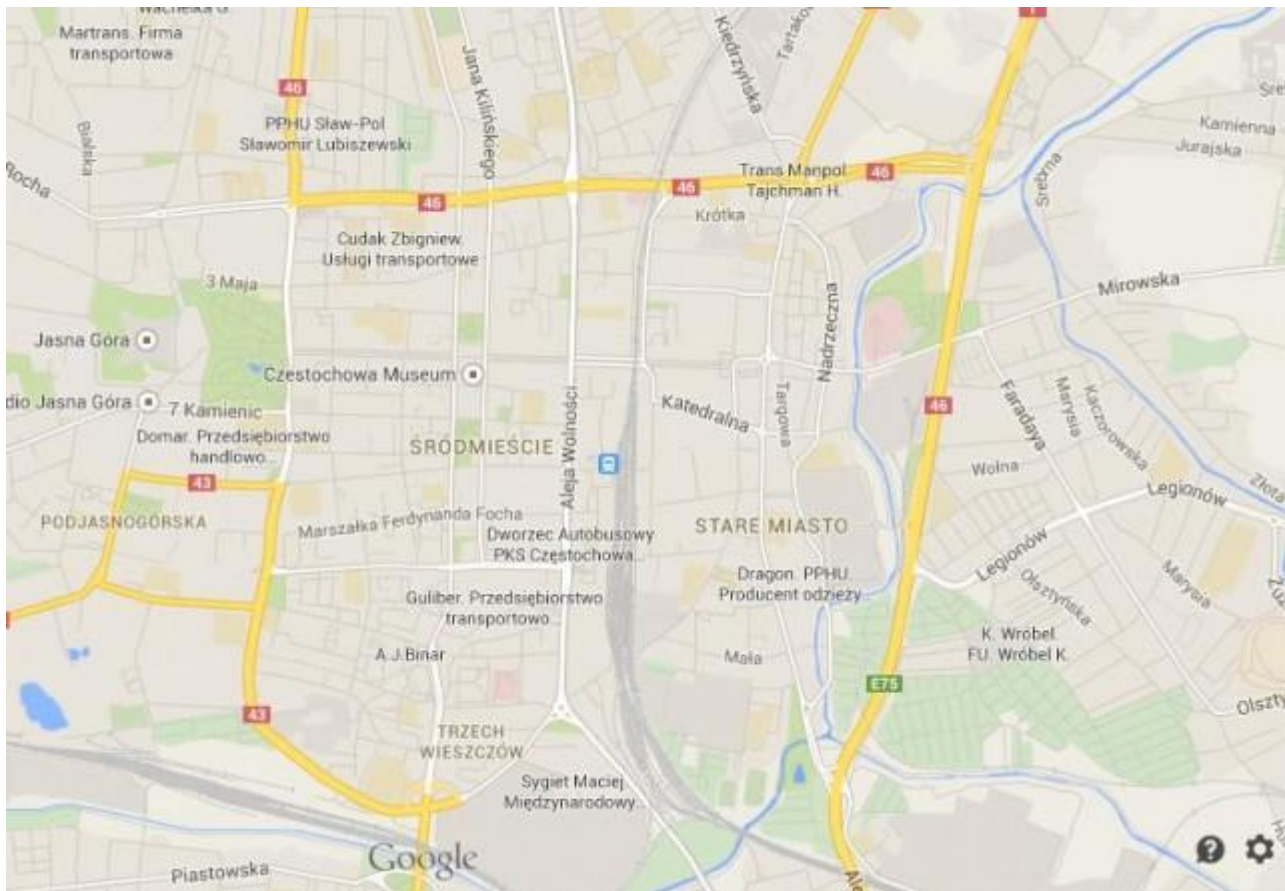
Mesto na jugu Malopolske leži le 15 km JV od Krakova. Rudarsko mesto se prvič omenja konec 13. stol. Leži v dolini ob Ac, ki vodi proti Ukrajini. Sol so tukaj pridobivali že Kelti. V sodobnem času se je rudarjenje začelo v 13. stoletju in uspevalo do krize v sredini 17. stol. (kuga, švedsko uničenje).

RUDNIK SOLI*****

eden najstarejših (začetki segajo v prazgodovino) in najbolj znanih rudnikov soli na svetu. Deloval je vse do leta 1996, ko so ga začeli zapirati in leta 2007 so prenehali kopati sol. Od leta 1978 je pod zaščito UNESCO. Vsako leto ga obiše več kot milijon turistov. Ima 9 nadstropij (globina 327 m) in 300 km rovvov. Na ogled je le dober odstotek (3,5 km). Obiskovalci se spustijo po več kot 300 stopnicah do globine 67 m in skozi več hodnikov in veličastnih dvoran (cerkev Sv. Kinga, Kopernikova, Kazimirjeva Gothejeva ... dvorana, Pieskova Skala, kapelice, skulpture, jezero, hlevi ...), ki so izklesane v soli. V njem je tudi zdravilišče za dihalna obolenja, restavracija ... Ogled traja skoraj 4 ure. Vstopnina je okoli 20 €.



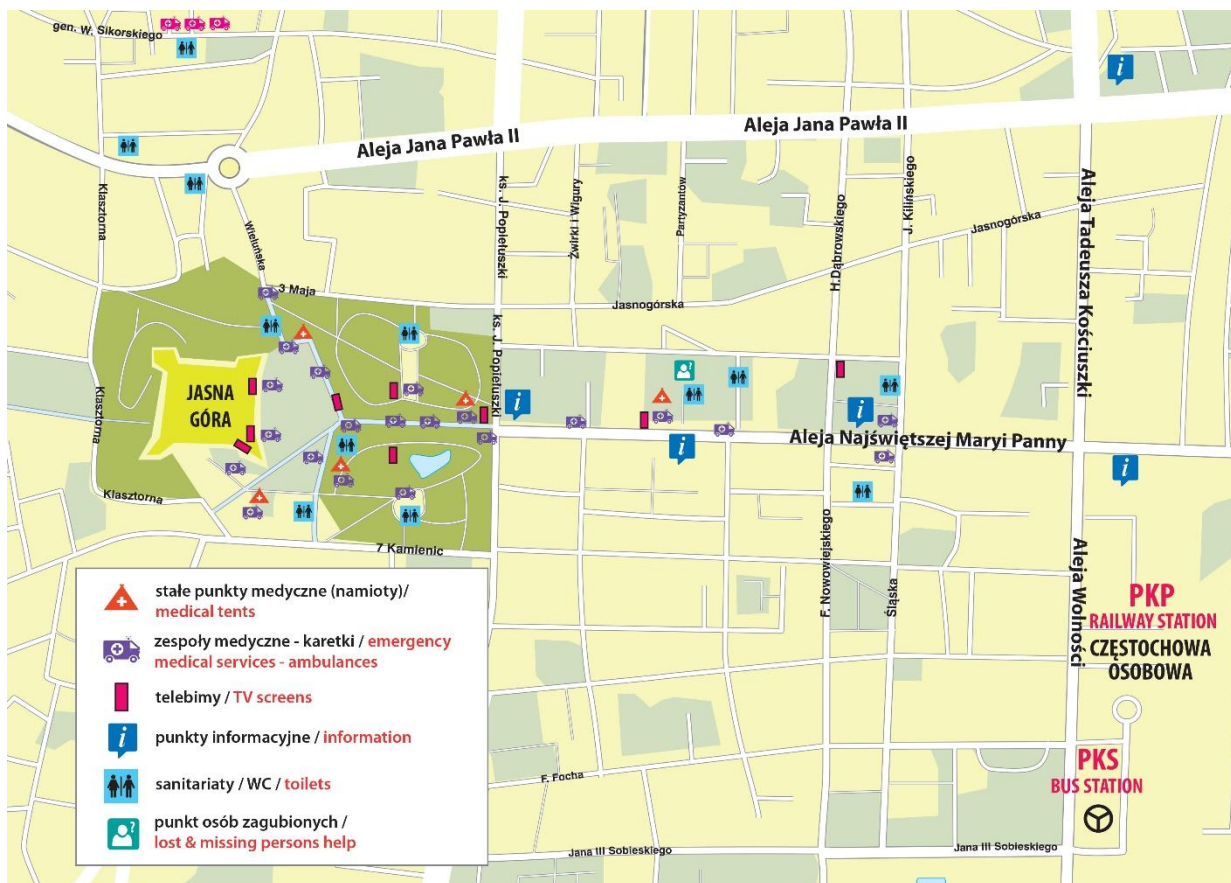
CZESTOCHOWA – ČENSTOHOVA (240.000)



Južnopoljsko mesto ob reki Varti leži 200 km JZ od Varšave in 100 km SZ od Krakova. Zgodovinsko spada v Malopoljsko pokrajino. Najbolj znano je po **pavlinsem samostanu Jasna Góra** v katerem hranijo znamenito ikono **Črne Marije**. To romarsko središče je eno najbolj obiskanih v Evropi in najbolj priljubljeno na Poljskem. Tu je tudi pomembno arheološko najdišče iz časa lužiške kulture.

Vas s tem imenom je bila ustanovljena v 13. stoletju (prva omemba 1220, ko jo krakovski škof daruje samostanu Odrowaz). Staro kulturno središče z visoko tehniško šolo, dvema gledališčema, filharmonijo in močno industrijo, sedež škofije.





SVETIŠČE JASNA GÓRA*****

Čenstohova je najpomembnejše romarsko središče na Poljskem. Mesto, ki je sicer pomembno ekonomsko in kulturno središče, je po celem svetu znano zaradi Marijinega svetišča Jasna Gora. Tu se že vse od 14. stoletja dalje romarji zbirajo pred ikono Božje Matere, poznane kot Črna Marija. Leta 1979 je v tem svetišču Janez Pavel II. Mariji izročil svoj pontifikat. Leta 1997, med svojim obiskom Čenstohove, pa je Jasno Goro opredelil kot »narodno svetišče«, kot »kraj duhovnega preoblikovanja, spreobrnjenja in prenove življenja Poljakov«. Tu se vsak dan daruje osem svetih maš, ob nedeljah in praznikih pa enajst.

O izvoru ikone obstajajo različne tradicije. V 15. stoletju je bila poškodovana. Posledice vandalskih dejanj so še danes vidne na Marijinem obličju. V kapeli Črne Marije se med drugim nahajajo tudi zlata krona in zlata vrtnica. Prva je bila dar Janeza Pavla II. Blagoslovil jo je dan pred svojo smrtjo. Drugo pa je daroval Pavel VI., ki si je leta 1966 želel prisostvovati obhajanju 1000. obletnice krsta Poljske, a mu je komunistični režim to preprečil. Njegovo zlato vrtnico je v Čenstohovo trinajst let kasneje tako prinesel Janez Pavel II.

Samostan pavlincev na Jasni Gori je bil ustanovljen leta 1382. Marijina ikona je bila v njem navzoča že vse od začetka. Okoli samostanskega kompleksa je bilo v 17. stoletju zaradi nevarnosti napadov in plenjenja zgrajeno obzidje, kar je svetemu kraju dalo podobo vojaške trdnjave. Danes Jasna Gora ostaja trdnjava vere in narodnega duha, duhovna prestolnica Poljske. Vsako leto svetišče sprejme štiri milijone romarjev iz okoli osemdesetih držav.

Nad mestom se dviga hrib po imenu Jasna gora in na njem stoji starodavna cerkev. Izgleda kakor trdnjava, saj jo v svoje zavetje lovi visoko zidovje. Preden dosežeš notranjost, moraš kar preko trojnih vrat z mogočnimi oboki in takrat si šele pred glavnimi vrati. Po dolgi in visoki stavbi se sprehodiš mimo mnogih stranskih kapel, preden dospeš do velikega oltarja Svetega križa. Od njega vodijo vrata v še eno manjšo cerkev. Tam šele lahko srečaš Marijo. V naročju ima Jezusa, njena

obleka je posuta z biseri, a na desnem licu nas nekaj zmoti: to sta dve podolgovati rani. Prejela jih je od husitov, ki so nasilno pridrli v cerkev. Takoj ko so zagledali njeno milostno podobo, so jo hoteli vzeti s seboj. Sneli so jo z oltarja in jo prenesli na voz, da bi jo odpeljali. Ko pa so imeli že vse pripravljeno za odhod, je kočijaž nežno ošvrknil konja, da bi se premaknila, a živali nista hoteli premakniti svojih kopit niti za milimeter. Bolj ko so udrihali z bičem po njiju, z večjim uporom sta konja trmoglavo vztrajala na mestu. Naposled je husitom prekipelo: besno so zgrabili Marijino podobo in jo vrgli z visokega voza. Ko se je dotaknila tal, se je ob stiku s trdo površino razlomila na tri velike kose. To pa se je sovražnim možem zdela čisto premila kazen zanjo, zato jo je najbolj razjarjen z mečem udaril po desnem licu, da sta v njem zazevali dve precejšnji rani. Levo lice je sijalo čisto in nebeško, desno se je krčilo in spet stegovalo od bolečine. Sovražniki so odšli, voz se je premaknil naprej, konja sta ubogala na ukaz. Marijo pa so pustili tam, ne da bi se zmenili za njeno bolečino, za rani in prelomljenost na tri kose. Šele ko je voz povsem izginil v daljavi, so se verniki upali približati ranjeni podobi. Marija je ležala na tleh: uboga in nemočna žena. Pobrli so s tal tri velike kose, na katere jo je razdelil sovražnik, in jo kot »puzle« sestavili skupaj. Ni bila več čisto taka kot na začetku, a ko so se malo potrudili in jo zlepili skupaj, se skorajda ni poznalo, da je pravzaprav sestavljena. Česar pa se ni dalo skriti, je bila rana na njenem desnem licu. Ta je ostala nezaceljena in se je skupaj z njo preselila nazaj na oltar. Kako s pogledom radi božamo lepe, mile stvari! Ko pa opazimo nekaj ranjenega, se nam takoj zatemni pogled. Marija je nemara zaradi dveh vdolbin na obrazu še bolj blizu verniku, saj je ranljiva prav tako kot on. Žalostna je, a hkrati močnejša, njen pogled pa ne deluje niti malo sovražno. Tako blago gleda, kot bi že skozi sam pogled šepetala: »Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo!«

Tako milostljiva je Mati, ki s hriba nad Čenstohovo gleda na svoje ljudstvo. Od tod se ji odpira dober razgled na dolino; njeno oko se lahko sprehodi vse do sivih vrhov Lise gore, tako da občuduje, kako jo boža sonce in kako jo umiva dež. Oboje je prišlo nad poljsko deželo: toča, ki je razbila prebivalce v več različnih držav, in sonce, ki enotno sije na ves poljski narod. V teku let se tudi rane zacelijo. Pekoč priokus spomina sicer ostane, a rana naredi človeka zmagovitega, saj to pomeni, da je prestal padec. Sicer pa rane v sebi nosijo zelo globoko sporočilo: Jezusove nas dvigajo iz greha in nas vabijo k večni gostiji, saj je kri iz njih za večno življenje. Kadar padem na tla in me vse boli, pa pomislim na čisto druge stvari. Prej me zgrabi jeza ali pa mi gre na jok, ker se to dogaja ravno meni. Dokler gre le za majhne rane, iz katerih komaj razberem, da sem krvav pod kožo, pa vendar ni hudega. Težava je, če se zgodi kaj hujšega, saj ljudje nismo »puzle«, ki bi jih lahko sestavil skupaj, kot so verniki storili z Marijinim kipom. Od znotraj pa se zna zgoditi, da smo razstavljeni še na več delov, in to se rado pokaže na obrazu. Mila Božja Mati pa ve, kako nas pogledati, da se spet sestavimo skupaj in da se obraz zopet smeji kot najlepše sestavljena slika.

ČEŠKA REPUBLIKA

OSNOVNE ZNAČILNOSTI

POVRŠINA:	78.866 km ²
PREBIVALSTVO:	10,6 mio, 134 preb/km ² rodnost 1,07 %, smrtnost 1,02 %
ŽIVLJENSKA DOBA:	75 moški in 81 ženske
MESTA:	Praga 1,26 (2,30); Brno 0,38 (0,73); Ostrava 0,29 (1,16); Plzen 0,17 (0,38); Liberec 0,10 (0,27); Olomouc 0,10 (0,48)
DENAR:	krona (CZK; prib. 27 kron je 1 €)
BDP:	180 mld € (50.), 18.300 €/preb povprečna plača 824 € neto (2016) rast 1,7 % (2016)
HDI:	28.
INFLACIJA:	2,2 % (2016)
ZAPOSLOTVENA STRUKTURA:	kmet. 3, industrija 38, storitve 59% nezaposlenost 3,4 %
TRGOVSKI PARTNERJI:	
izvoz:	GER 32 %, SLK 9 %, POL 6 %, FRA, GBR in AUT 5 %...
uvoz:	GER 30 %, POL 8 %, SLK 7 %, CHI, NED 6 %, RUS 5 %
UPRAVNA DELITEV:	13 regij (kraj)
VERSTVA:	neopredeljeni (45 %), ateisti (35 %), katoliki (11 %), protestanti (0,5 %), husiti (0,4 %)...
PREDSEDNIK:	Miloš Zeman (2013-2018)
VLADA:	Bohuslav Sobotka (2014-2018) Socialdemokrati (ČSSD, Sobotka), ANO 2011 (Babiš), Krščanski demokrati (Belobradek)- SREDINSKA
PARLAMENT:	ČSSD 50, ANO 2011 (sredinska) 47, komunisti 33, TOP 09 (lib. kons.) 26, Civilni demokrati (lib. kons.) 16, Zora demokracije (desničarski populist) 14, kršč. dem. 14.
TURISTIČNI OBISK:	okoli 10 mio (27. na svetu, 15. v Evropi) Praga (5. najbolj obiskano mesto v Evropi), toplice (Karlovy Vary...), gradovi (Karlštajn...), romarski kraji (Zelena hora...);

SIMBOLI



Modro-belo-rdeča trobojnica je bila sprejeta po PSV. Izhaja iz srednjeveške češke belo-rdeče kraljeve zastave. Moder trikotnik so dodali leta 1920, da bi jo ločili od Poljske.



Beli lev simbolizira Češko, kockasti orel Moravsko in črn orel Šlezijo.

HIMNA
Kde domov muj
(Kje je moj dom)

IME

Čeh je bil legendarni vodja slovanskega plemena, ki je svoje ljudstvo pripeljal na to področje. Pomeni **človek v staroslovanščini**.

POVRŠJE

Češka leži večinoma med 48° in 51° SGŠ (majhno območje leži severno od 51°) in 12° ter 19° VGŠ.

Češka pokrajina je izredno raznovrstna. Na zahodu je kotlina, ki jo odmakata reki Laba (češko Labe) in Vltava. Večinoma je obdana s sredogorjem, kot so Krkonoši in Sudeti. Najvišja točka v državi je Snežka s 1602 m in je prav tukaj. Moravska je vzhodni del države in je tudi precej hribovita. Tu je pomembna predvsem reka Morava, tu pa izvira tudi Odra. Najnižja točke je reka Laba na meji z Nemčijo (115 m).

Češka ima štiri narodne parke. Najstarejši je Narodni park Krkonoši, Narodni park Šumava, ki sta tudi biosferna rezervata, Narodni park Podyjí in Narodni park Češka Švica. Tri zgodovinske dežele Češke republike (prej osrednje dežele Češke krone) se skoraj popolnoma skladajo s porečjem Labe in Vltave za Češko, porečjem Morave za Moravsko in porečja Odre za Češko Šlezijo.

MEJE

Poljska (796 km), Nemčija (704 km), Avstrija (402 km), Slovaška (241 km).

PODNEBJE IN RASTJE

Češka ima zmerno celinsko podnebje s toplimi poletji in hladnimi, oblačnimi in zasneženimi zimami. Temperaturna razlika med poletjem in zimo je razmeroma visoka zaradi celinske geografske lege. Na Češkem se temperature zelo razlikujejo, odvisno od nadmorske višine. V višjih legah se temperature nižajo in padavine povečujejo. Najbolj namočeno območje je Bílý potok ob gori Jizera (Jizerské hory) v regiji Liberec, najbolj suha regija je Louny na severozahodu Prage. Drug pomemben dejavnik je razprostranjenost gora, zato je podnebje precej raznovrstno. Na najvišjem vrhu Snežka (1602 m) je povprečna temperatura le $-0,4$ °C, medtem ko je v nižinah v južni Moravski regiji povprečna temperatura višja kot 10 °C. Praga ima podobno povprečno temperaturo, kar je verjetno tudi zaradi vpliva urbanih dejavnikov.

Najhladnejši mesec je običajno januar, sledita februar in december. V teh mesecih je običajno sneg v gorah in včasih tudi v nižinah. Marca, aprila in maja temperatura navadno hitro narašča, zlasti aprila, ko se temperatura in vreme podnevi zelo razlikujeta. Za pomlad so značilne tudi visoke vode v rekah zaradi taljenja snega z občasnimi poplavamami. Najtoplejši mesec v letu je julij, nato avgust in junij. Povprečne poletne temperature so okoli 20 °C do 30 °C višje kot pozimi. Za poletje so značilni tudi dež in nevihte.

Fitogeografsko Češka pripada srednjeevropski provinci v cirkumborealni regiji, v borealnem pasu. Po podatkih mednarodne organizacije World Wide Fund for Nature (WWF) se lahko ozemlje Češke razdeli v štiri ekoregije: zahodnoevropski listnati gozdovi, srednjeevropski mešani gozdovi, panonski mešani gozdovi in karpatski montanski gozdovi iglavcev.

VODOVJE

Vode iz čeških rek se stekajo prek porečij v povodje treh različnih morij: Severno morje, Baltsko morje in Črno morje. Češka ima za 99 let v najemu Moldauhafen (tudi pristanišče Vltava), 30.000 kvadratnih metrov velik del pristanišča v sredini Hamburga, kar je bilo dogovorjeno s 363. členom versajske pogodbe, da se je omogočil celinski državni prostor, kjer se blago, ki ga prevažajo po rekah, lahko prenese na morske ladje. Pogodba bo potekla leta 2028, ko naj bi bilo ozemlje vrnjeno Nemčiji.

PREBIVALSTVO

Na Češkem živi 10,6 milijona prebivalcev, Čehov je 94% in Slovakov 4,1%. Takšna narodnostna sestava je rezultat povojnih sprememb. Z obmejnih območij z Nemčijo se je izselilo nad 3 milijone »sudetskih« Nemcev. Na izpraznjena območja so prišli Čehi, vendar se je ta prebivalstvena vrzel poznala še skoraj trideset let. Zato in zaradi odseljavanja s podeželja, kjer je bilo nad 90% kmetijske zemlje podržavljene, so precejšnje razlike v gostoti poselitve

ZGODOVINSKI PREGLED

Arheologi so našli dokaze o prazgodovinskih naseljih na območju, ki sega do paleolitske dobe. Figurina Venera iz Dolnih Věstonic je skupaj z nekaj drugimi iz bližnjih krajev, ki so jih našli tukaj, najstarejši znan keramični izdelek na svetu. Območje je bilo naseljeno v bronasti dobi (kultura žarnih grobišč). V železni dobi so se v 3. stoletju pred našim štetjem začeli naseljevati Kelti in Boji, nato v 1. stoletju germanska plemena Markomanov in Kvadi. Njihov kralj Marobod je prvi dokumentiran vladar Češke. Med obdobjem preseljevanja narodov okoli 5. stoletja so se mnoga germanska plemena razselila iz srednje Evrope proti zahodu in jugu.

Slovanska ljudstva iz črnomske in karpatske regije so se prav tako naselila na tem območju (gibanje je bilo spodbujeno tudi z napadi ljudstev iz Sibirije in vzhodne Evrope: Huni, Avari, Bolgari in Madžari). V 6. stoletju so se preselili proti zahodu v Češko, Moravsko in nekatere dele današnje Avstrije in Nemčije. V 7. stoletju je frankovski trgovec Samo podprl Slované, da so se borili proti v neposredni bližini naseljenim Avarom in je postal vladar prve znane slovanske države v srednji Evropi Samove plemenske zveze (623–658). Od 768–814 je Češka verjetno spadala pod vpliv Frankov pod Karlom Velikim. Najpozneje v prvi tretjini 8. stoletja je princ Mojmir I. ustanovil Velikomoravsko kneževino, ki je dosegla svoj vrhunec v 9. stoletju. Ko je vladal knez Rastislav (846–870), so sprejeli krščanstvo, ki sta ga razširjala bizantinska odposlanca Ciril in Metod. Po smrti kneza Svetopolka I. (870–894) je država začela propadati in se je vrnila k latinski cerkvi in zahodni kulturi. Leta 907 je Velika Moravska propadla.

Češka država je nastala v poznem 9. stoletju kot vojvodina Češka v okviru Velikomoravske. Po njenem padcu leta 907 se je središče moči preneslo z Moravske na Češko pod Pšemisli (češko Přemysli). Leta 1004 je bila vojvodina uradno priznana kot del Svetega rimskega cesarstva, leta 1212 postala Češko kraljestvo in v 14. stoletju dosegla svoj največji ozemeljski obseg. Češko kraljestvo je vladalo ne le sami Češki, temveč tudi drugim ozemljem, ki so skupaj oblikovala tako imenovano Češko krono. Češki kralji so bili tudi volilni knezi Svetega rimskega cesarja. Češki kralj Otokar II. (1253–78) je ozemlje razširil od Baltika do Jadrana. Pod Luksemburžani, še posebej kraljem Karlom V., je bila gospodarsko in kulturno najbolj razvita, Praga je bila celo glavno mesto cesarstva. Po razkolu v katoliški cerkvi so se Čehi družili okoli reformatorja Jana Husa (okoli 1370–1415). Njegov sežig je povzročil husitske vojne (1419–34). Kraljestvo se je spoprijemalo z gospodarskim embargom in nekaj časa je bilo brezvladje, nato so se na prestolu menjavale različne rodbine.

Po bitki pri Mohaču leta 1526 je bila celotna Češka krona postopoma priključena Habsburški monarhiji skupaj z nadvojvodino Avstrijo in kraljevino Madžarsko. Protestantski češki upor (1618–1620) proti katoliškim Habsburžanom je povzročil tridesetletno vojno, po kateri je monarhija utrdila vladarja, ponovno uvedla katolicizem in sprejela politiko postopne germanizacije. Z razpadom Svetega rimskega cesarstva leta 1806 je Češko kraljestvo postalo del avstrijskega cesarstva in češki jezik je doživel preporod, ki je bil posledica razširjenega romantičnega nacionalizma. V 19. stoletju je

Češka postala industrijska moč monarhije, kar je bilo nato jedro Češkoslovaške republike, ki je bila ustanovljena leta 1918 po razpadu Avstro-Ogrske po prvi svetovni vojni.

Nemčija je zasedla Češkoslovaško na začetku druge svetovne vojne. Leta 1945 so jo osvobodile sovjetske in ameriške sile. Večina nemško govorečih prebivalcev je bila po vojni izgnana in tako je država izgubila svojo precejšnjo manjšino in dvojezičnost. Komunistična partija Češkoslovaške je leta 1946 zmagala na volitvah. Po državnem udaru leta 1948 je Češkoslovaška postala enostrankarska komunistična država pod sovjetskim vplivom. Leta 1968 je naraščajoče nezadovoljstvo z režimom doseglo vrhunec v reformističnem gibanju, znanem kot praška pomlad, ki se je končala z vpadom Sovjetske zveze. Češkoslovaška je ostala zasedena do leta 1989 do žametne revolucije, ko je komunistični režim propadel in je bila ustanovljena večstrankarska parlamentarna republika. 1. januarja 1993 se je Češkoslovaška mirno razdelila na dve neodvisni državi Češko in Slovaško.

Češka je razvita država z naprednim, visoko razvitim gospodarstvom in visokim življenjskim standardom. Je članica Združenih narodov, Evropske unije, Nata, OECD, OVSE in Sveta Evrope.

GOSPODARSTVO

Češka z Moravsko obsega rahlo valovito Češkomoravsko planoto s staro kristalinsko osnovo. Njen severozahodni del, ožja Češka, je 250-500 m visoka kotlina, ki jo obdajajo 1500 m visoka gozdnata sredogorja. Večja nižina je le ob reki Labi, ki odteka proti severu. Rob kotline premore železovo rudo in obilo črnega premoga okrog Kladna in Plzna. V kotlinah ob tektonski črti pod Češkim rudogorjem je vrsta toplic in slatin, ob katerih so nastala svetovna letovišča. Pod sedimenti pa se nahajajo glavne Češke zaloge lignita in rjavega premoga, ki ga nakopljejo že 93 milijonov ton letno. Tu sta se razvili črna metalurgija in kovinska industrija, premog pa izvažajo tudi v sosednjo Bavarsko. V Srednji Češki je največ strojne industrije. Največje industrijsko središče Praga ima zlasti veliko strojne, elektrotehnične in tekstilne industrije, Kladno je središče strojne industrije, Plzen pa ima avtomobilsko ter strojno industrijo in pivovarne. Na severu Češke se je razvila kemična, keramično-steklarska in tekstilna industrija. Praga ob Vltavi, kjer živi okoli 1,2 milijona ljudi, slovi kot eno najlepših mest v Evropi. Že v preteklosti je imela pomembno vlogo v kulturnem življenju Čehov, v Pragi pa je študirala tudi slovenska mladina. Z gradom Hradčani in starim mestnim jedrom spada med najbolj turistična mesta v Evropi. Moravska ob reki Moravi, pritoku Donave, je nižja in široko odprta proti jugu. Na severu sega v povirju Odre še v Šlezijo (Moravska Šlezija), kjer se je ob črnem premogu razvilo veliko metalurško središče Ostrava. Večji industrijski središči sta še Brno s strojno, elektrotehnično in tekstilno industrijo ter Zlin (Gottwaldov), središče obutvene industrije. Industrijski razvoj je zelo degradiral okolje. Prizadetih je že 34% gozdov. Najbolj prizadeta so območja izkoriščanja rjavega premoga v Češki kotlini, območja starejše črne metalurgije v Ostravi ter stara in številna nova manjša industrijska središča.

Češka ima eno najbolj razvitih gospodarstev v Vzhodni Evropi. Kmetijski sektor se je v 90-ih znašel v hudi krizi in je še danes močno subvencioniran. Sektor ustvari 3 % BDP in zaposluje več kot 3 % aktivnega prebivalstva. Pomembnejši kmetijski pridelki so sladkorna pesa, krompir, pšenica, ječmen in hmelj.

Proizvodni sektor predstavlja skoraj 40 % BDP in je v glavnem v zasebni lasti. V njem je zaposlenih približno 40 % vsega aktivnega prebivalstva. Eden glavnih proizvodnih sektorjev je avtomobilska industrija. Poleg Škode (skupina Volkswagen), sta prisotna tudi Toyota in PSA (Peugeot – Citroen), ki sta začela izdelovati avtomobile na Češkem v letu 2005. Vendar pa se je ta sektor zdaj že precej

zasitil. V letu 2009 se je zaradi gospodarske krize v tej panogi zmanjšalo število delovnih mest za skoraj 10.000. Pomembna je tudi tekstilna industrija, ki v zadnjih letih doživlja pravi razcvet.

Med storitvenimi dejavnostmi je najbolj perspektiven turizem, predvsem na račun Prage, ki je postala zelo atraktiven turistični center. Celoten storitveni sektor zaposluje blizu 60 % aktivnega prebivalstva.

Največja podjetja: ŠKODA (avt., tram., metroji...), ČEZ GROUP (češki ELES), AGROFERT (živilskolastnik Babiš), RWE ČEŠKA (v nemški lasti - plin), TATRA, KAROSA, AERO (letala), JAWA...

IZOBRAŽEVANJE

Program mednarodne primerjave dosežkov učencev, ki jih usklajuje OECD, uvršča češki izobraževalni sistem kot 15. najboljši na svetu, višje od povprečja OECD. Obvezno je 9-letno šolanje od 6. leta dalje. Vrtci sprejemajo otroke od 2. leta dalje, srednje šole se delijo na strokovne, gimnazije in jezikovne. Šolanje je brezplačno z izjemo vrtcev (brezplačno je zadnje leto). Univerze so državne in zasebne. Najbolj znana je Karlova (Praga, 1348); sledi Univerza Palackega (Olomouc, 1573, kolegij 1249), Tehniška (Praga, 1707)... Šolsko leto traja tako kot pri nas od začetka septembra do konca junija.

DRŽAVNI PRAZNIKI

- 1. januar – NOVO LETO in DAN OBNOVE ČEŠKE NEODVISNOSTI
- 1. maj – DAN DELA
- 8. maj – DAN OSVOBODITVE
- 28. september – DAN DRŽAVNOSTI (Sv. Václava)
- 28. oktober – DAN NEODVISNOSTI
- 17. november – DAN BOJA ZA SVOBODO IN DEMOKRACIJO

VERSKI JAVNI PRAZNIKI

- VELIKONOČNA PETEK, NEDELJA IN PONEDELJEK
- 5. julij – DAN CIRILA IN METODA
- 6. julij – DAN JANA HUSA
- 25. december – BOŽIČ
- 26. december – DRUGI DAN BOŽIČA (Sv. Štefan)

VELEHRAD – 1300



Vas v okrožju Uherske Hradište (regija Zlin) leži 6 km SZ od okrožnega središča. To je eno najpomembnejših čeških romarskih središč, ki se navezuje na velikomoravsko tradicijo. Tu najdemo najstarejši cistercijanski samostan na Moravskem (od leta 1890 jezuitski). Vsako leto **5. julija** gosti nacionalno romanje na dan sv. Cirila in Metoda. Tukaj trenutno delujejo 3 katoliški redovi (poleg jezuitov še kongregacija sester sv. Cirila in Metoda in slovaška provinca kongregacije sester Božjega odrešenika).

ZGODOVINA

Vas še vedno povezujejo s središčem **Velike Moravske**, ki je bila ena najmočnejših srednjeevropskih slovanskih držav od 9. do 13. stoletja. Prvič je ime kraja zapisano v listini olomuškega škofa Henrika iz 1131. Leta 1985 se je romanja, kljub oviranju komunističnega režima, udeležila ogromna množica, da bi počastila 1100-letnico smrti sv. Metoda in podelitev papeške zlate vrtnice tamkajšnji baziliki. Množica je med govorom izžvižgala ministra za kulturo, ki se je izogibal omenjanju duhovništva in svetništva Cirila in Metoda. To je bil eden izmed prvih uporov, ki so pripeljali do žametne revolucije leta 1989. Leta 1990 je Janez Pavel II. obiskal Velehrad. Leta 1993 se je na srečanju mladih katoličanov zbralo več kot 8000 Čehov.

- 1 Ruční přepisování Bible
- 2 Velehrad dětem – B pódium na hřišti ZŠ
- 3 Výstavy – Stojanovo gymnázium
- 4 Aktivity pro životní prostředí, promítání docu-dramatu sv. Cyrila a Metoděj
- 5 Mezinárodní setkání vozíčkářů
- 6 Soutěž ve fotbalových dovednostech
- 7 Program časopisu IN!
- 8 Turnaj v ping-pongu – ZŠ
- 9 Fotografický workshop
- 10 Přednášky, semináře – Stojanov

- Maltéžská pomoc - zdravotní služba
- První pomoc – sanitá (pouze 5. 7. 2013)
- První lékařská pomoc (pouze 5. 7. 2013)
- Hasiči
- POLICIE Mobilní kontaktní a koordinační centrum Policie ČR
- Informační centrum Velehrad
- Informační centrum produkce
- Toalety
- Parkoviště kol
- Stanové městečko
- Hotel
- Bankomat
- Cyklostezka



SAMOSTAN

To je najstarší samostan na Moravskem, ki vključuje tudi baziliko Marijinega vnebovzetja ter Cirila in Metoda, ki je najpomembnejša romarska bazilika na Češkem. V 40. letih 13. stol. je samostan ustanovil moravski mejni grof Vladislav Jindrich na pobudo olomouškega škofa Roberta. Zgrajen je bil v romanskem slogu z elementi zgodnje gotike. Leta 1421 ga požgejo husiti. Obnovljen je bil šele konec 16. stol. Zopet je bil kar dvakrat uničen med 30-letno vojno, zato je sledila baročna obnova (1629-35). Leta 1681 je pogorel, zato je sledila obsežna prenova samostana in zlasti cerkve ne prelomu 17. v 18. stol. Jožefinske reforme leta 1784 so prinesle razpustitev cistercijskega samostana. Leta 1890 so se vselili jezuiti (šola), ki so izpeljali več prenov v začetku in sredini 20. stol. Leta 1950 jih prežene komunistična oblast, tako da se vrnejo šele leta 1990, ko samostan obišče tudi papež (v spomin na dvorišču postavijo velik križ s papeškim simbolom).



BAZILIKA

Del samostana. Posveti jo škof Robert 27. novembra 1228. Njen današnji izgled je večinoma nastal pri obnovi na prelomu 17. v 18. stol. po požaru 1681. Vseeno je ohranila romansko-gotski značaj. V času komunizma so porušili Z del s 14 kapelicami, tako da je njena dolžina sedaj le 86, namesto 100 m. Predelana je bila tudi streha, zvonika in tla, ki so jih dvignili za okoli 2 m na višino okolice.

Notranja oprema je dodana po požaru 1719. PO obnovi je sledila 2. posvetitev 2. 10. 1735, leta 1927 jo je papež Pij XI. povzdignil v baziliko. Junija 1985 ji je papež Janez Pavel II. podelil zlato vrtnico.

ŠOLE V SAMOSTANU

Jezuiti so tu ustanovili kolegij in kasneje samostansko visoko šolo za izobraževanje duhovnikov in misijonarjev. Osnovna šola (oziroma nižja gimnazija) je bila ustanovljena leta 1916 in je dobila veliko priznanje, ko jo papež Benedikt XV. imenuje za pontifikatski misijonarski inštitut sv. Cirila in Metoda. Šolo so leta 1942 razpustili nacisti, ki so jo predali v uporabo Hitlerjevi mladini. Po vojni se je na kratko obnovila, vendar so jo komunistične oblasti že leta 1950 ukinile, menihe pa preselile v druge samostane. Šola je bila obnovljena leta 2004.

Kip Janeza Nepomuka (1703). Stoji ob poti iz Starega mesta do Vehrada. Kip Jezusa je izrezljan v malce podnaravnem merilu v izrazu moža v bolečinah.

Marijino znamenje (1681-1715) stoji na dvorišču pred samostanom. Postavili so ga na zahtevno cistercijancev. Leta 1715 so ga po koncu epidemije kuge dopolnili z masivno strukturo. Ljudsko je poimenovan **Rozarka** (po delu z odprtim grobom, kjer je figura Sv. Rozalije). Spodnji del ima kipe štirih zavetnikov pred kugo Janeza Nepomuka, Sebastjana, Roka in Bernarda.

Steber Janeza Napomuka stoji dobre 3 km S od vasi Blue. Narejen je iz črnega peščenjaka. Omenja se že v listini kralja Premysla Otokarja I. (leta 1228). Njegov osrednji del je morda ostanek megalitskega dolmena.

On June 13, 2010 was blessed **Rosary Pilgrimage**, which connects the Old Town in Hungary Hradiste to Velehrad. Pilgrimage blessed Archbishop Jan Graubner. Designed by architects Clement and Todorova were paved stone surface for erecting stone stop. These stops are twenty and bear reliefs depicting the mystery of the Rosary. By design, the artist Milivoje Husáka from Lelekovice near Brno is a carved stone mason Josef Kozel. The proposals were approved liturgical commission in Olomouc, oversaw the construction of road Nut Velehradská. Construction took three years.

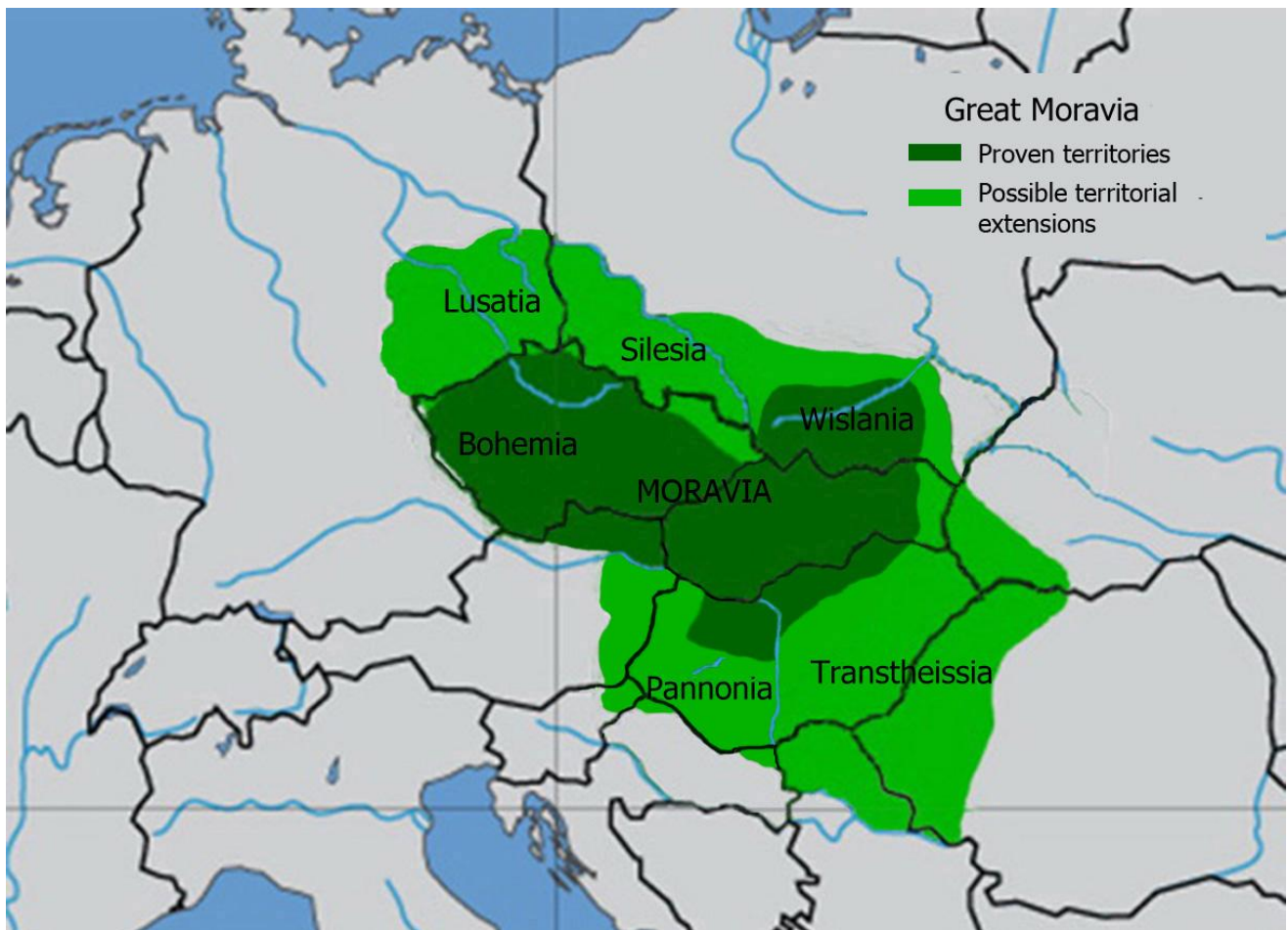
VELIKA MORAVSKA

Velikomóravská (latinsko Moravia Magna) je bila slovanska država, ki je med letom 833 in zgodnjim 10. stoletjem obstajala na ozemlju današnje Moravske (del Češke) in Slovaške. Moravani so bili v virih prvič omenjeni leta 822, ko so se udeležili državnega zbora v Frankfurtu. V tem času so bili še zagotovo odvisni od Frankov, čeprav je bila njihova oblast nad Moravani tedaj dokaj ohlapna, kar se kaže v širjenju krščanstva in gradnji cerkva. Vloga kneza in velikašev se je dvigala nad plemensko ureditvijo.

Moravski knez **Mojmir** je leta 833 ob združevanju Moravanov pregnal kneza Pribino iz Nitre na sedanjem Slovaškem, kjer je bil sedež druge kneževine na tem območju. Pribina je imel dobre odnose s Franki, ki so mu kasneje, leta 840, podelili velik fevd ob reki Zali, imenovan Spodnja Panonija. V močvirju ob Blatnem jezeru je zgradil svojo prestolnico Blatenski kostel (Blatograd). Leta 847 so mu Franki posestva podelili celo v last (alod), saj se je pri kolonizaciji in organizaciji cerkve pod vodstvom salzburške nadškofije močno izkazal.

Franki so zaradi upora leta 846 kneza Mojmira odstranili s položaja in namesto njega ustoličili **Rastislava**, vendar to slovanskih teženj po samostojnosti ni ustavilo, saj je novi knez počasi in previdno nadaljeval predhodnikov boj za osamosvojitve. Velikomoravska je postala središče zbiranja nezadovoljnežev nad Franki in leta 853 so se pri sicer neuspešnem napadu na Franke Moravanom pridružili tudi Bolgari. Nov upor, v katerem se je na Rastislavovi strani boril celo frankovski vzhodni prefekt Ratbod, se je začel že naslednjega leta. Frankovskemu kralju Ludviku Nemškemu se ga ni posrečilo v celoti zatreti, položaj se je zanj celo slabšal. Prefektu je kasneje odvzel veliko mero oblasti in Ratboda zamenjal. Oblast nad vzhodnim delom države je leta 856 podelil sinu Karlmanu, sam pa se je bolj posvetil zadevam na zahodni strani države. Karlman je stopil v zavezništvo z Rastislavom in si prisvojil oblast nad vso nekdanjo vzhodno prefekturo.

V letih 860-864 je bila Velikomoravska brez frankovske nadvlade. Leta 862 sta se Ludvik Nemški in Karlman pobotala. Tako je Rastislav ostal brez zaveznika, njegovo državo pa je ogrožala združena frankovsko-bolgarska vojska, zato je sklenil, da bo poskušal pridobiti **zavezništvo Bizantincev**. Cesarju Mihaelu III. je poslal pismo s prošnjo za zavezništvo, obenem pa tudi za škofa, ki naj bi sodeloval pri vzpostavitvi samostojne velikomoravske cerkve, saj se je Rastislav skušal čim bolj znebiti frankovskega vpliva. Že leta 861 je prosil za škofa osebno papeža, vendar je ta prošnjo zavrnil.



Bizantinci so prošnji samo deloma ugodili. Zavezništvo so sicer sprejeli, namesto škofa pa so, ker niso najbolj zaupali v tedanje negotove razmere na Velikomoravskem, poslali brata misijonarja **Cirila in Metoda**. Največja razlika med bogoslužjem zahodne in vzhodne krščanske cerkve je bila, da je vzhodna poudarjala pomen verskih obredov v domačem jeziku. Tako je Ciril že pred prihodom na Velikomoravsko prevedel osnovne krščanske knjige v makedonsko narečje iz okolice Soluna, ki je postalo znano kot jezik stara cerkvena slovanščina. Na Velikomoravsko sta Ciril in Metod prišla spomladi leta 864, nadaljevala začeto književno delo, izobraževala svoje učence in utrjevala krščanstvo.

Že avgusta tega leta je **Ludvik Nemški** ponovno napadel Velikomoravsko in oblegal mesto Devín. Rastislav je moral priznati njegovo nadvlado in samostojnost države je bila izgubljena. Misijonarsko delovanje Cirila in Metoda je bilo s tem oteženo, saj so frankovski duhovniki močno nasprotovali uvedbi slovanskega jezika v bogoslužju, dolžili pa so ju celo krivoverstva, zato sta se odločila, da bosta Velikomoravsko zapustila in preko Benetk odpotovala v Carigrad.

Leta 869 je izbruhnil nov upor Velikomoravcev proti Frankom, v katerem se jim je pridružil tudi spodnjepanonski knez **Kocelj**. Pri njem so sodelovali tudi Polabski Slovani, Čehi in karantanski grof Gundakar. Upor je uspel samo pri Velikomoravski in Spodnji Panoniji - Velikomoravska je ponovno pridobila samostojnost, **Spodnja Panonija** pa se je pod vladavino kneza Koclja, sina Pribine, prav tako osvobodila frankovske nadvlade.

Rastislav, njegov nečak **Svetopolk** in Kocelj so po uspelem uporu papeža Hadrijana II. zaprosili, naj jim pošlje Metoda za škofa, ki bo odvisen le od Rima, saj so se želeli znebiti

frankovskega vpliva tudi na cerkvenem področju. Papež jim je ugodil in Metod je prispel že v 2. polovici leta 869 s pooblastili, ki so mu dovoljevala cerkveno organizacijo Panonije in Velikomoravske. Spodnja Panonija je kasneje na Kocljevo pobudo postala celo sedež obnovljene sirmijske nadškofije, kar je bilo za salzburško zelo moteče. Nemški škofje in fevdalci so se na vso moč borili za ponovno pridobitev vpliva na izgubljenih območjih. Zaradi Svetopolkovega izdajstva jim je leta 870 uspelo ujeti Rastislava, ki je po mučenju umrl v ječi. Metoda so obsodili na samostansko ječo, Svetopolku pa so odredili hišni pripor na Karlmanovem dvoru.

Na Velikomoravskem je leta 871 ponovno izbruhnil upor proti Frankom. Ti so na pohod proti upornikom vzeli tudi Svetopolka, ki je prebegnil na nasprotno stran in porazil Franke. Vsi kasnejši frankovski napadi na Svetopolka, ki je prevzel oblast na Velikomoravskem, so bili neuspešni. Leta 874 se je Ludvik Nemški tako moral pogajati in priznati svobodo Velikomoravske, istega leta pa so Franki ponovno osvojili Spodnjo Panonijo ter odstranili Koclja. Metod se je umaknil na Velikomoravsko. Svetopolk je sicer vse do leta 882 plačeval tribut in priznaval vpliv salzburške nadškofije. Leta 887, dve leti po Metodovi smrti (leta 885), je Svetopolk pregnal Metodove učence iz svojega ozemlja.

Po koncu Kocljeve vladavine v Spodnji Panoniji je popolno oblast nad vzhodnim delom frankovske države znova prevzel **Karlman**, ki je oblast nad delom tega območja leta 876 podelil svojemu sinu Arnulfu. Ta je leta 887 postal vzhodnofrankovski kralj, urediti pa je moral odnose s Spodnjo Panonijo. Sprva prijateljski odnosi s Svetopolkom so se leta 881 sprevrgli v vojno, v kateri so se Madžari in Velikomoravci borili proti Frankom. Madžari so se potem naselili na območju med Velikomoravsko, Karantanijo in bolgarsko državo, od koder so vpadali na sosednja ozemlja. V letih 882-884 je skupaj z njimi Svetopolk vpadal v Panonijo.

Propad

Leta 892 se je **Arnulf** povezal z nekaterimi Madžari in Slavonci, da bi porazil Svetopolka, vendar mu je uspelo samo opleniti del države. Svetopolk je leta 894 umrl, kar je povzročilo začetek propadanja Velikomoravske. Njegova sinova sta leta 898 začela boj za oblast, v katerem so mlajšega od njiju podpirali Franki. Madžarom je do leta 906 uspelo uničiti Velikomoravsko.

Na Velikomoravskem je nastala prva znana slovanska šola, **Velikomoravska akademija** (najverjetneje v Devínu leta 863) in prva znana krščanska cerkev zahodnih in vzhodnih Slovanov v Nitri. Tej državi lahko pripisujemo zasluge za začetek delovanja Cirila in Metoda in posledično za nastanek njunih del. **Bizantinski dvojni križ**, ki sta ga prinesla s seboj, še danes ostaja simbol Slovaške.

Prebivalce Velikomoravske so imenovali **Sloveni**. Zgodovinskega imena Sloveni, Sclavi, Slavi (Sloveni) ne smemo mešati s Slovani (angl. Slavs), ki so jih slavenski učenjaki okrog Josefa Dobrovskega umetno izumili ob koncu 18. stoletja (saj prej niso obstajali), da bi vpeljali splošno ime za vsa slavenska ljudstva. Imena Sloveni, Slovenci, Slovinci, Sclavi, Slavi, (Sloveni, Slovaki), Slovenia, Sclavenia (Slovenija) lahko najdemo v kronikah v današnjih Sloveniji, Avstriji, Slovaški, Madžarski, Slavoniji, Dalmaciji, Hrvaški, Bosni in Srbiji. Po beneških virih so Hrvate nedvoumno imenovali kot Hrvate, toda v istem času so na istem

ozemlju pisali tudi o Sclavenih, Slavih (Slovenih). To vodi do sklepa, da so se Bolgari, Hrvatje, Srbi in Madžari naselili med Slovence in jih postopoma vsrkali, razen v Sloveniji in na Slovaškem.

Zadnji ostanki prvotnega imena Sloveni pri današnjih Slovencih (na primer Sloven(c)i, slovensko ime za Slovence, Slovenijo) in Slovaki (na primer Slovensko, slovaško ime Slovaške), so vsekakor izpeljani iz korena Sloveni. Enako ime so uporabljali predniki Slavoncev do 18. stoletja, medtem ko je ime Slavonija ostalo iz latinskega zapisa Sclavonia/Slavonia. Latinsko ime Sclavonia izvira iz staroselskega imena Slovenija (dežela Slovenov), tako so tudi današnjo Slovenijo imenovali Sclavonia/Slavonia/Slavija.

Zapisovanje Stara cerkvena slovanščina je sodobna predrugačitev izvirnega zapisa slovenski jezik (словѣньскъ, slovenski, slovenščina). Eden največjih jezikoslovcev Franc Miklošič s širokim znanjem vseh slavenskih in drugih balkanskih jezikov je dokazal, da je stara cerkvena slovenščina najbližja jeziku karantanskih in panonskih Slovenov.

Ljudem v Velikomoravski se v slavenskih besedilih včasih pripisuje »Moravski ljudje« in »Sclavi« (kar naj bi pomenilo Slaveni? [3]), »Winidi« (Wendi, drugo ime za Slovence?), »Moravski Slaveni«? ali »Moravci« v latinskih besedilih.

Kot v vseh srednjeveških deželah je življenje v Velikomoravski težko primerjati s sodobnimi standardi: 40 odstotkov moških in 60 odstotkov žensk je umrlo, ne da bi dočakali štirideset let. Velikomoravska pokopališča vsekakor pričajo o bogati prehrani in napredni zdravstveni negi. Prebivalci Velikomoravske so imeli celo boljše zobovje kot današnji ljudje: tretjina pregledanih okostij ni imela niti kariesa, niti manjkajočih zob.

Ko so muslimanski zemljepisci opisovali prebivalce Velikomoravske, so omenili, da so številno ljudstvo, njihova oblačila pa so podobna arabskim, sestojijo iz turbana, srajce in plašča. Obdelali so deželo, gojili semena in negovali vinograde (...) Trdijo, da jih je več kot v Rumu, in da so posebno ljudstvo. Veliko jih trguje z Arabijo. Ahmad Ibn Rustah

SVATÝ HOSTÝN (735 m)



Moravski hrib je pomembno marijansko romarsko središče. Legenda, ki je bila prvič zapisana leta 1665, postavlja Marijin čudež v 13. stoletje in čas Mongolskih vpadov. Begunci pred divjimi »Tatari« so iskali zavetje, vendar jim je primanjkovalo vode, zato so prosili devico za pomoč. Po molitvi je iz hriba izbruhnil močan vodni tok, ki je prisilil Mongole, da so se umaknili.

Na vrhu hriba so ostanki starodavne trdnjave (jarek, obzidje...), ki so še vedno visoki 4-8 metrov. Prvo utrdbo so zgradili pripadniki lužiške kulture okoli leta 1200 pr. K. Kasneje je bila večkrat uničena in ponovno zgrajena (predvsem Kelti).

Prvo kapelo, ki je bila posvečena Mariji so verjetno zgradili rudarji. Omenja se leta 1544 in sicer brez omembe mongolske legende, ki verjetno izvira iz studenca pri vrhu in ostankov mogočnega obzidja ter bojev proti Turkom v 17. stol., ko so se začela romanja v Hostyn.

V letih 1721-48 so zgradili **baročno baziliko** (pogorela 1769, obnovljena 1841-5), križev pot, hospic za romarje... Pri izviru so zgradili novo kapelico in kmalu so vodi začeli pripisovati zdravilne lastnosti. Hostyna se je tako kmalu prijelo ime **Moravski Lurd**. Leta 1903 so zgradili nov **Križev pot** (slovaški arhitekt Dušan Jurkovič) ter leta 1909 dodali še stopnišče, ki z 240 stopnicami povezuje izvir in baziliko. Avgusta 1912 je papež Pij X. podaril **zlato krono** za kip Device Marije in tedaj je v le 10 dneh Hostyn obiskalo 200.000 romarjev.

Na hribu je tudi razgledni stolp.



OLOMOUC – 100.000



Olomouc je bil vedno eno najpomembnejših mest na Češkem, zaradi svoje lege, starodavne univerze in vloge duhovnega, kulturnega in obrtniškega središča Moravske. Privlačil je mnoge umetnike, izobražence in poslovneže. Danes 6. največje mesto na Češkem je središče pokrajine Haná in ima drugo največje nacionalno zaščiteno zgodovinsko mestno jedro (za Prago).

Gosti tudi moravsko filharmonijo, več zanimivih muzejev in gledališč ter velik Zoo, moderen vodni prak ter naravno kopališče v Litovelské Pomoraví s številnimi kolesarskimi potmi (S od središča). To je eden najtoplejših delov Češke, ki ima dokaj milo podnebje. Jesenske in pomladanske T običajno nihajo med 15 in 20 °C ter poleti okoli 25 do 30 °C. Pozimi so -1 do -4 °C. Leži ob sotočju Morave in Bystrice ter ob vznožju dveh vzpetin na Z in posebno V, odprt pa je proti s in J. Središče je na višini 219 m in leži na treh gričih – Vaclavov, Mihaelov in Petrov. Obdaja ga plodna ravnica. Stranski pritok Morave Mlinski potok je obdan z do 16 m visokimi skalami (blizu stolnice). Razdeljen je v 26 okrožij.

Zgodovinsko središče je **Zgornji trg** s starimi meščanskimi hišami in palačami ter cerkvami. Zelo znan je po **olomuških tvaružkih** (zlatotumeni sirovi »zlatniki«), ki se omenjajo že v 15. stoletju. Narejeni so iz kisle skute, ki v dveh stopnjah zorijo v lokalni sir posebnega okusa.

ZNAMENITOSTI

ZGORNJI TRG



Nadžkofovska palača (Luchese)**

Zgodnje baročni biser sestavlja sedem dvonadstropnih kril, ki obkrožajo dve dvorišči. Dolga obcestna fasada ima bogate štukature in tri portale. Reprezentativno stopnišče in slavnostne sobane poudarjajo imenitnost palače. V sobanah so ohranjene originalne baročne štukature. Večkrat je bila sicer predelana (zadnja večja po požaru 1904). Najbolj

znamenit zgodovinski dogodek pa je bil leta 1848, ko je mladi Franc Jožef tukaj sprejel cesarsko krono.

Edelmannova palača (1572-86)**

Renesančna z bogato okrašeno fasado. Stoji nasproti mestne hiše. Nastala je z združitvijo dveh gotških meščanskih hiš in ima ime po Vaclavu Edelmannu. Trikotni segmenti nad arkadami so bogato okrašeni s florističnimi motivi. Pod okni so kmaniti reliefi z bibličnimi prizori. Vhodni portal krasi grb Edelmannov in portreta Vaclava in sina. Leta 1719 je palačo kupilo mesto in postala je rezidenca poveljnika mestne trdnjave (Radetzky po 1816...). V letih 1869-71 je bila restavrirana.



Mestna hiša** (1378-1443)**



Na Horních náměstích je že šest stoletij središče mesta. Njeno gradnjo je dovolil moravski mejni grof Jošt Luxemburški leta 1378. Bila je večinoma zgrajena v 15. stol. V stolpu je bil mestni arhiv in je bil sprva tretjino nižji od današnjega (75 m), ki so ga povzdignili v letih 1601-7. V tem času so zamenjali tudi streho (visoka kupola) in dodali štiri stranske stolpe, lapidarij in sobo za opazovalca stolpa. V njenih arkadah je

informacijski center, ki vsak dan ob 11. in 15. uri organizira njene ogleda.

Astronomska ura (Svolinsky)**

Najdemo jo na severni fasadi mestne hiše. Njen današnji izgled je nastal v 50. letih prejšnjega stoletja (soc-realistični slog). Mozaično okrasje prikazuje tipična opravila v posameznih mesecih. Na vrhu je folklorni motiv pohoda Kraljev, na dnu pa različni delavski razredi.



FONTANE IN STEBRI***

Šest baročnih fontan je ena največjih posebnosti Olomouca. Velike kamnite fontane imajo figuralno motiviko, ki se naslanja na antično mitologijo. Danes dajejo mestu močan umetniški pečat, čeprav so bile skoraj uničene času 30-letne vojne in imajo zato tudi simbolni pomen (obnova). Ivan Theumer je avtor sodobne Arionove fontane, leta 2007 pa so odkrili še osmo – Izvir žive vode sv. Janeza Sarkandra (v istoimenski kapeli).

Mesto ima tudi več stebrov, ne le znamenitega stebra Sv. Trojice. Najbolj pomembeno je **Marijino kužno znamenje** na Spodnjem trgu, ki je bilo postavljeno po epidemiji kuge v 18. stol.

Cezarjeva fontana*** (Schauberger)



Najbolj znana in najbolj tehnično dovršena fontana upodablja legendarnega ustanovitelja mesta. Kiparska skulptura Cezarja na konju je postavljena na umetno skalo v sredini fontane. Moški figuri simbolizirata reki Moravo in Donavo. Čepeči pes pa vdanost mesta cesarju. Cezar gleda v smeri Mihaelovega griča, kjer naj bi stal rimski legijski tabor. Kiparjev vzor je bil Berninijev kip Konstantina Velikega v Rimu.

Herkulova fontana** (Mandik)

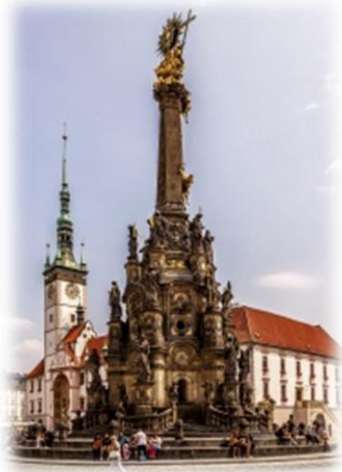
Herkul je prikazan v nadnaravni velikosti. V svoji desnici drži gorjačo, v levici pa moravski simbol – kockastega orla, ki ga brani pred sedemglavo Hidro. Na njej najdemo tudi avtorjev podpis. Fontana pa predstavlja eno njegovih najboljših del.



Arionova fontana** (Theimer, 2002)



Na JZ delu trga so ob njegovi prenovi dodali moderno fontano, domačina, ki živi in ustvarja v Franciji. Za motiv je izbral grškega antičnega pesnika, pevca in kitarista, ki ga je pred utopitvijo rešil delfin, ki ga je pritegnilo njegovo petje. Ovalni bazen fontane je nižji od tlakovcev trga in v njem najdemo obelisk na želvjem oklepu, kipa dveh otrok in stoječega Ariona z delfinom. Med otroci je zelo priljubljen še drugi kip želve v bližini. Kipi so prekriti z detajlnimi reliefi, ki prikazujejo znamenitosti mesta in Moravske.



Steber sv. Trojice****

Od leta 2000 je pod zaščito UNESCO in je najbolj prepoznavna znamenitost v mestu. Mogočno baročno znamenje je največja tovrstna skulptura v Srednji Evropi in je visoko 35 m. V spodnjem delu je kapela. NA njem najdemo kipe 18 svetnikov, 12 nosilcev plamenic in 6 doprsnih reliefov apostolov. Na vrhu je pozlačena bronasta skulptura Sv. Trojice in Marijinega vnebovzvetja pod njim. Slovi po izredno dovršeni naturalistični in harmonični izvedbi, ki predstavlja umetniško enkratno dosežek.

CERKEV. SV. MARICIJA* (sredina 14. stol.-1492)**

Župnijska poznogotska cerkev v bližni Zgornjega trga je ena največjih mestnih znamenitosti. Nejasni so začetki jene gradnje, ki segajo v visoki srednji vek. Med dvema nedokončanima zvonikma je starejši **južni-razgledni** (1403), medtem ko je bil severni dokončan nekaj let kasneje (1412). Cerkev je bila najverjetneje posvečena leta 1492. Njena notranjost je bila barokizirana v 18. stol. (požar 1709, dodajo kapeli Loretto in Vseh duš). Eden njenih biserov je **gotski kip Kristusa na gori Oljki** (15. stol.). Njen **neogotski glavni oltar** je iz leta 1861 in je bil prvi del regotizacije cerkve (1869-1908). Ima tri ladje in **znamenite orgle** (Engler, 1740-45), ki imajo peterno klaviaturo in kar 135 registrov ter 10.400 piščali in so največje v Srednji Evropi. V zahodnem delu je tudi zanimivo **dvojno spiralno stopnišče**, renesančna grobnica družine Edelman. Od leta 1995 je zavarovana kot kulturni spomenik.



GRAD***

Ravno tu na Vaclavovem griču je izumrla češka dinastija Premyslov, ko so leta 1306 umorili Vaclava III. Tu najdemo škofovska palačo, ki vsebuje imenitna romanska okna, gotško stolnico Sv. Vaclava in nadškofijski muzej (nekdanja dekanija), ki so ga ustanovili na pobudo papeža Janeza Pavla II. Od leta 1962 je zaščiten kot državni spomenik. Danes le še malo spominja na nekdanji pomen gradu. Prvič je omenjen že leta 1055 (Cosmova kronika). Škof Jindrich Zdik je dokončal stolnico Sv. Vaclava. Na gradu je leta 1767 gostoval Mozart (napiše svojo 6. simfonijo), papež Janez Pavel II. in Mati Tereza.



Stolnica sv. Vaclava**** (1104-31)



Danes najpomembnejši del gradu. Na strmem skalnatem delu griča je stolpasto kamnito obzidje, ki je ostanek romanske palače (okna, okrogli stolp...). Blizu stolnice je **kapela Sv. Ane**, kjer so nekoč volili olomouške škofe in nadškofe. Škof Zdik je škofovski sedež sem preselil iz cerkve Sv. Petra. Tako je Vaclavov hrib postal sedež cerkvene oblasti. Dva zvonika stolnice sta dominantna na mestnem obzorju, medtem ko je tretji (južni) s 100,65 m najvišji na Moravskem in 2. najvišji na Češkem. Triladijska zasnova je še vedno srednjeveška.

Gradnjo je začel princ Svatopluk, nadaljeval je njegov sin Vaclav, dokončal pa škof Zdik. Kasneje je bila večkrat predelana (gotizirana 1265 po požaru). Velik prezbiterij (35 x 23 m) je bil narejen v baroku in kasneje predelan v neogotskem slogu ob koncu 19. stol. Pod prezbiterijem je kripta. Relikvije Sv. Jana Sarkandra (kanoniziran 1995) so v novogotskem oltarju ob enem od stebrov. Orgle so ene najboljše iz časa romantike na Češkem.

Přemyslidova palača**



Imenovana tudi **romanska škofovska palača**, ki je nekoč veljala za eno najlepših renesančnih palač na Češkem (ohranili so se deli S in Z zidu ter dvojna in trojna okna). Ime je dobila po nekdanjem gradu Přemyslidskih princev, ki je stal na tem mestu v 11. stol. Sedanji romanski deli pa so iz časa škofa Jindricha Zdika iz 1. pol. 12. stol. Na severni strani palače je gotška kapela Janeza Krstnika z murali iz 16. stol.

TRDNJAVA IN OBZIDJE** (1655)



Mesto je imelo velik vojaško-strateški pomen že od sredjega veka. Danes je ostalo le nekaj delov nekoč mogočne trdnjave in obzidja (park Bezruč – Judovska vrata). Mestne utrdbe so bile v zelo slabem stanju na začetku 17. stol., zato švedska vojska ni imela ečih težav pri zavzetju mesta leta 1642. Švedski so zgradili več bastijonov per

mestnimi vrati in obnovili obzidje. Mesto je bilo leta 1655 spremenjeno v trdnjavo in v letih 1742-56 so zgradili mogočno **terezijansko obzidje** (Terezijanska vrata v obliki rimskega slavoloka), ki je Olomouc povzdignilo v največje in najbolj moderno zvezdasto trdnjavo v monarhiji. Že kmalu so njegovo vrednost preskusili Prusi, ki so ga leta 1758 oblegali več kot mesec dni. Zanimiva je tudi **terzijanska orožarna**.

V srednini 19. stol. so dodali še Fort Krelov, Radikov, XIII, XVII ..., ki so dodatno poudarili strateški pomen mesta. Ohranjena je 13. trdnjava v ulici Nova ter XVII.-Krelov. Konec 19. stol. so večino obzidja in trdnjav porušili ob širitvi mesta.

SVATY KOPEČEK – SVETI HRIB (382 m)



To najbolj priljubljeno romarsko središče v tem delu Moravske leži okoli 8 km iz centra Olomuca. Na njem najdemo samostan. Majhna kapela je bila na tem mestu zgrajena že leta 1632, ko naj bi jo ustanovil bogati mestni trgovec Jan Andrysek, ki naj bi ga k temu v sanjah nagovorila Devica Marija. Na tem mestu so v letih 1669-79 zgradili cerkev (Tencallo) in jo obdali s samostanom zgrajenim 1714-21 (Martinelli) in Marijino kapelo. Cerkev je nenavadno orientirana (proti matičnemu samostanu Hradiško) in ne v smeri V-Z. Vsako letu tu prirejajo množična romanja, čaščenja in cerkvene koncerte. Leta 1995 je cerkev v baziliko povzdignil papež Janez Pavel II. Cerkev s stranskima ladjama in štirivrstnim lipovim drevoredom tvori markanten latinski križ.

Pod hribom je zanimiv ZOO z velikim številom morskih živali (morski psi, piranhe, koralne ribe...). Ustanovljen je bil leta 1956 in obsega 40 ha.

BAZILIKA



Zgrajena je na hribu, ki so ga že prej imenovali Sveti hrib. V bližini (6 km) je premonstranski samostan Hradiško (ustanovljen 1151), katerega duhovnik še vedno blagoslovi skozi odprta vrata bazilike med vsako mašo. Po legendi naj bi Marijino podobo na oltar položil puščavnik, ki so ga premamili lepo pojoči romarji. Verjetno so kip prinesli iz okolice. V 30-letni vojni je bila kapela uničena in kasneje obnovljena.

Svetišče je leta 1748 obiskala Marija Terezija in leta 1784 je bila razglašena za baziliko (kar je romarjem pomenilo enakovrednost njihovega obiska s St. Maria Maggiore v Rimu). Impresivna baročna rumena fasada je bogato okrašena z Wintherthalerjevimi alegoričnimi kipi (vera, upanje, ljubezen), v nišah so kipi Marije z Jezusom, sv. Štefana, sv. Avgušтина... Nad parapetom so kipi 12 apostolov ter Sebastjana in sv. Roka (zavetnika pred kugo).

Romarska cerkev sestavlja glavna in prečna ladja, baročen obokan strop z lunetami, kupola in osem stranskih kapel. Prostorna notranjost kipi v svetlobi in umetniškem okrasju (štukature, freske – Sveta trojica, Bog, Marijino vnebovzetje). Na slavlouku je prizor kronanja Marijinega kipa iz 1732 in prikazuje vse dežele Habsburške monarhije. Bogato okrašene orgle. V kupoli je šest muralnih slik starozaveznih žensk: Sare, Rebeke, Abigail, Batšebe, Judit in Ester. Glavni oltar je mojstrovina Baltassarja Fontane, oltarna slika pa Spillenbergovo delo. Pri gradnji so sodelovali tedaj najuglednejši umetniki severno od Alp (Handke – alegorije 4 kontinentov, Sv. Avguštin; Pock Sv. Jožef...).

Težki trenutki v njegovi zgodovini so bili ob koncu DSV, ko je svetišče pogorelo (z izjemo zvonika in zunanje fasade). Leta 1950 so menihe izselili, tako da so se vrnila šele leta 1990. Leta 1995 jo je obiskal papež Janez Pavel II.